VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Prosinec 2012 **Mgr. et Bc. Kateřina Humplíková**

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
Obor: Mezinárodní politika a diplomacie

OD EMIGRACE K IMIGRACI: MĚNÍCÍ SE TVÁŘ JIŽNÍ KOREJE
(diplomová práce)

Autor: Mgr. et Bc. Kateřina Humplíková
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Radka Druláková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. prosince 2012

podpis studenta

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat Mgr. Ing. Radce Drulákové, Ph.D. za ochotu, cenné rady a připomínky, které jsem při psaní diplomové práce využila.

Seznam zkratek

ČLDR	Čínská lidově demokratická republika
HDP	Hrubý domácí produkt
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci
KLDR	Korejská lidově demokratická republika
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PSR	Potential support ratio
ROK	Korejská republika
SNS	Společenství nezávislých států
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře organizace spojených národů pro uprchlíky
UNKRA	United Nations Korea Reconstruction Agency

Obsah

Seznam zkratek 5
Obsah 6
Úvod 7
1 Teorie mezinárodní migrace 12
1.1 Základní ekonomické teorie migrace 13
1.2 Rozvinuté ekonomické teorie migrace 16
1.3 Všeobecné teorie mezinárodní migrace 19
2 Ekonomický rozvoj Jižní Koreje 23
2.1 Vývoj ekonomiky Jižní Koreje 23
2.2 Urbanizace 27
2.3 Demografický profil Koreje a stárnutí populace 29
3 Jižní Korea jako emigrační země 34
3.1 Vývoj a charakter emigrace z Jižní Koreje 34
3.2 Politika Jižní Koreje vůči emigrantům 44
4 Jižní Korea jako imigrační země 46
4.1 Pracovní imigrace 47
4.2 Migrace žen a sňatková migrace 47
4.3 Nedobrovolná migrace (uprchlictví) 51
4.4 Vládní imigrační a integrační politika 53
4.4.1 Vývoj imigrační politiky a integrační politiky 53
4.4.2 Diferencovaný přístup vůči různým skupinám migrantů 56
5 Migrační trendy a ekonomický rozvoj ve vztahu k Jižní Koreji 63
5.1 Emigrace vs. imigrace 63
5.2 Korelace s ekonomickým rozvojem 67
5.3 Aplikovatelnost teorií mezinárodní migrace na případ Jižní Koreje 69
Závěr 73
Příloha 1 – Pojem a vývoj mezinárodní migrace 77
Příloha 2 – Přehled migračních toků Jižní Koreje v letech 1960 - 2009 80
Seznam schémat a tabulek 83
Bibliografie 84

Úvod

Mezinárodní migrace představuje jeden z aspektů narůstající míry globalizace ve světě. Na jednu stranu funguje jako akcelerátor globalizace a na straně druhé je sama podporována globalizací. (Procházková Ilinitchi, 2010: 1) Přestože lidé migrovali po celou historii, až v posledních desetiletích je možné mluvit o celosvětově rozšířeném fenoménu mezinárodní migrace. Změny, které v této oblasti nastaly, lze pozorovat i například ze statistik OSN, podle nichž vzrostl počet migrantů ve světě ze zhruba 75 milionů v roce 1965 na 175 milionů v roce 2000. Mezi lety 1995 a 2000 rostl jejich počet v průměru o 1,3 % ročně a v roce 2000 představovali migranti 3 % celosvětové populace. (UN, 2002: 11) V současnosti dosáhl celkový počet migrantů ve světě bezprecedentních 214 milionů a stále dále stoupá. (Facts & Figures, IOM, 2012)

Kromě neustále narůstající míry migrace se však také mění její podoba. Se společenskými, ekonomickými, politickými a kulturními změnami, které s sebou nese proces globalizace, se proměňuje i tvář mezinárodní migrace. Mapa migračních toků se přizpůsobuje novým podmínkám. Do mezinárodní migrace se zapojily dříve migrací nezasažené regiony, objevily se nové migrační trasy a zvýšila se diferenciace migračních typů. (Drbohlav, Uhorek, 2007: 125) Státy, které byly dříve považovány za čistě emigrační, čelí přílivu imigrantů. Takovým přerodem v minulosti prošla západní Evropa, která byla hlavním zdrojem zahraničních imigrantů v Severní Americe a Austrálii a v současnosti je naopak lákavou destinací pro migranty z různých částí světa, zejména z arabských zemí a zemí Blízkého východu. Podobnou změnou v posledních letech prošly a stále procházejí také nově industrializované země východní Asie – tzv. asijští tygři – Jižní Korea, Tchaj-wan, Hongkong a Singapur, nově doprovázení Malajsií, Indonésií a Thajskem.

Tato práce se zaměřuje na případ Jižní Koreje, která v posledních desetiletích zažila nevídaný ekonomický boom doprovázený zvratem v jejích migračních trendech, a to jak vnitřních, tak vnějších. Nejenže zaznamenala výrazný přesun obyvatel z venkovských oblastí do měst, ale také se nově musí vypořádat s přílivem zahraničních imigrantů, především z jihovýchodní Asie. Jižní Korea je vhodným

případem pro zkoumání vztahu mezi ekonomickým rozvojem a migrací, ale také je zajímavá z kulturně-sociálního pohledu, neboť patří mezi etnicky nejvíce homogenní státy na světě[1] a rostoucí imigrační tlaky pro ni představují novou výzvu. Ekonomický růst, kterým Jižní Korea v nedávné době prošla, je doprovázen společenskými změnami, které však nestačí dostatečně rychle reagovat na nebývalé tempo hospodářských změn. Jižní Korea se tak v současnosti řadí mezi rozvinuté země, avšak jihokorejská společnost stále prochází transformací z tradiční na moderní. Mezi jihokorejskou populací proto stále převládá konzervativní myšlení, které neusnadňuje formování multikulturní společnosti.

Kromě kulturní, etnické a jazykové homogenity země, mají Korejci navíc značně limitované chápání toho, kdo je Korejec. I když je někdo etnický Korejec, ale dlouhodobě žije v zahraničí, je již v mnoha případech v Jižní Koreji přijímán s výhradami. Toto chápání korejské identity je vyjádřeno například i ve volebním právu, kdy není možné volit mimo území Jižní Koreje a zahraniční Korejci jsou tak absolutně vyloučeni z politického rozhodování.

Není proto divu, že Jižní Korea dlouhodobě uplatňuje restriktivní imigrační politiku a usiluje o zachování homogenity společnosti. V poslední době si však uvědomuje, že je třeba tuto politiku přehodnotit. V první řadě už dosavadní úprava neodpovídá současné situaci a ani není schopná zamezit přílivu nových imigrantů. V druhé řadě si také jihokorejská vláda uvědomuje, že vzhledem k nepříznivému demografickému vývoji nelze dále trvat na tak striktní imigrační politice. Přestože aktuální demografické studie dokazují, že migrace sama o sobě není schopná pokrýt demografický deficit (Coleman, 2006: 73), měla by se Jižní Korea jakožto země s nejméně příznivými demografickými vyhlídkami na světě snažit všemi prostředky korigovat tuto nerovnováhu.

Tato práce prezentuje změny v migračních trendech v Jižní Koreji v kontextu ekonomického boomu posledních desetiletí. Práce je tematicky členěna do šesti celků. První kapitola je věnována definování mezinárodní migrace a druhá následně

[1] Korejská republika je jako jedna ze čtyř zemí (dalšími jsou KLDR, Portugalsko a Island) označena na stránkách CIA jako homogenní, viz CIA World Factbook – countries according to ethnic groups.

představení hlavních teorií týkajících se vztahu mezi migrací a ekonomickým vývojem. Přestože se podle většiny teorií jedná o obousměrný vztah, v této práci bude kladen důraz především na teorie, které zkoumají vliv ekonomického rozvoje na migraci, nikoliv migrace na ekonomický rozvoj.

Dále práce představuje okolnosti hospodářského boomu Jižní Koreje, který ovlivnil nejen charakter migrace, ale také další společenské, kulturní a demografické aspekty. Autorka se přitom zaměřuje zejména na příčiny a projevy ekonomického rozvoje, včetně demografických a kulturních změn, které měly mimo jiné vliv na migrační trendy země.

Další kapitola se věnuje emigraci z Jižní Koreje a to v období, kdy Korea ještě nebyla rozdělena na dva státy a patřila mezi chudé rozvojové země, ale také v kontextu ekonomického rozvoje země. Práce chronologicky představuje příčiny emigrace a její typy. Důraz je kladen zejména na vliv ekonomické situace země na emigrační trendy Jižní Koreje, resp. ještě jednotné Koreje.

Následně se autorka naopak věnuje charakteristice imigrace do Jižní Koreje, přičemž se soustředí na důvody jednotlivých typů migrace, jmenovitě na migraci pracovní, za účelem sňatku a také na ilegální přistěhovalectví. Tato kapitola analyzuje přímý vliv ekonomického rozvoje na imigraci do Jižní Koreje, stejně jako nepřímý vliv skrze demografické a kulturní změny, které s sebou ekonomický boom přinesl.

Změny v migračních trendech Jižní Koreje se promítají do imigrační a integrační politiky jihokorejské vlády, která však má sama opět vliv na další migrační vývoj. Další kapitola je proto věnována vývoji přistěhovalecké politiky. Autorka se zde zaměřuje především na motivy vlády k přijetí konkrétních opatření a důsledky pro různé skupiny migrantů.

Poslední kapitola srovnává vývoj imigrace a emigrace do Jižní Koreje a definuje souvislosti s ekonomickým rozvojem země. Empirické závěry poté aplikuje na představené teorie mezinárodní migrace.

Autorka vychází z hypotézy, že ekonomický rozvoj je v korelaci s migračními toky. Analýzou vývoje migračních toků Jižní Koreje s důrazem na příčiny a následky této transformace se autorka snaží dokázat že:

- **migrace je přímo úměrná ekonomickému rozvoji země, tzn. že s ekonomickým růstem ustává emigrace a naopak roste imigrace do země** (hypotéza 1);
- **ekonomický rozvoj ovlivňuje migrační toky přímo i nepřímo skrze společenské, kulturní a demografické změny, které s sebou nese** (hypotéza 2) a
- **vládní imigrační a integrační politika má pouze malý vliv na příliv imigrantů do země** (hypotéza 3).

Práce představuje jedno-případovou studii vztahu mezi ekonomickým vývojem a migračními trendy v Jižní Koreji. Autorka si je plně vědoma, že jediný zkoumaný případ nestačí, aby bylo možné činit všeobecně platné závěry, proto je cílem spíše než vytvoření vlastního obecného modelu mezinárodní migrace porovnání autorčiných závěrů s existujícími teoriemi a posouzení jejich relevance pro případ Jižní Koreje. Proto je také hodně prostoru věnováno představení teorií zabývajících se vztahem mezi ekonomickým rozvojem a mezinárodní migrací.

Vzhledem k interdisciplinaritě tématu má práce mezioborový přesah do ekonomie, demografie, politologie a sociologie. Tento fakt také determinuje výběr použitých metod. Hlavní část práce prezentující ekonomický a migrační vývoj Jižní Koreje postupuje chronologicky a používá interpretativně - historickou metodu. Celá práce je potom koncipována jako analyticko-syntetické dílo, kdy jsou nejdříve na pozadí vývoje Jižní Koreje analyzovány jednotlivé faktory zapříčiňující změny v migračních tocích a následně dohromady použity k vyvození obecných závěrů. Práce nakonec porovná závěry provedené empirické analýzy s dosavadními relevantními teoriemi mezinárodní migrace.

Na téma mezinárodní migrace bylo sepsáno již mnoho prací a studií z různých pohledů podle vědních oborů. Stejně tak vztahem migrace a ekonomického rozvoje

se zabývala již řada teoretiků. Tato díla autorka využila zvláště při zpracování první části práce týkající se stávajících teorií migrace. Migračním trendům Jižní Koreje se rovněž dlouhodobě věnuje skupina teoretiků, kteří se však ve svých pracích věnují spíše jednotlivým fenoménům spjatým s migračními změnami Jižní Koreje. Mezi nejvýznamnější lze bezesporu zařadit následující: Kwon Tai-Hwan, Lee Byoungha a Kim Andrew Eungi. Odborné články těchto autorů byly proto základním zdrojem pro kapitoly a podkapitoly týkající se jednotlivých typů migrace. Dále autorka hojně pracovala se statistickými údaji publikovanými Korejským statistickým úřadem a dalšími institucemi, včetně OECD a OSN.

1 Teorie mezinárodní migrace

Tato kapitola se zabývá vztahem mezi mezinárodní migrací a ekonomickým rozvojem. Vzhledem k zaměření této práce na Koreu bude více pozornosti věnováno vlivu ekonomického rozvoje na mezinárodní migraci. Je však třeba mít na paměti, že se jedná o oboustranný vztah a že mezinárodní migrace sama také ovlivňuje ekonomickou situaci zejména ve vysílající zemi.

Mezinárodní migrace je bezesporu jedním z aspektů rychle se globalizujícího světa. Z rozvinutých regionů má dlouhé zkušenosti s migrací severní Amerika a Austrálie, následovaná západní Evropou, která zažila imigrační boom během posledních 50 let. Během posledních zhruba dvaceti let došlo k výrazné změně v migračních tocích také v bohatších zemích východní Asie. Korea, Japonsko, Hongkong, Malajsie, Singapur a Tchaj-wan, dříve samy emigrační země, se staly hostiteli velkého počtu cizinců, přičemž vývoj v migračních trendech v těchto zemích nápadně kopíruje jejich ekonomický růst. Empiricky je dokázáno, že migrační toky proudí hlavně z rozvojových zemí do těch rozvinutých, proto zvláště na straně přijímajících zemí je velká poptávka po analyzování mezinárodní migrace a zmapování jejích hlavních příčin.

Individuální rozhodnutí odstěhovat se do zahraničí je ovlivněno mnoha aspekty, které se mohou výrazně lišit u každého jednotlivého potenciálního migranta. Stejný faktor tak může působit protichůdně na různé jednotlivce. Například nutnost změny životního stylu tak může jednoho od migrace odradit a pro jiného může naopak představovat lákavou příležitost. (Lucas, 2005: 46) Stejně tak není možné jednoznačně říci, zda v rozhodování převažují aspekty na straně domovské země (*push* faktory) nebo na straně hostitelské (*pull* faktory). Ve většině případů se jedná o rozdíl v životních podmínkách v obou zemích – rozdíl v potenciálních příjmech, výběr mezi osobní bezpečností v nové zemi oproti domácímu násilí v domovské zemi nebo naopak ve zvýšeném bezpečnostním riziku v hostitelské zemi, srovnání mezi množstvím přátel a přítomností rodiny. Aspekty, které ovlivňují rozhodnutí jednotlivce o migraci, ať přímo či nepřímo souvisí s ekonomickou situací obou dotčených zemí.

Problematice mezinárodní migrace a její vazbě na ekonomickou situaci je věnováno poměrně hodně prostoru od 50. let 20. stol. V debatě o vztahu mezi oběma jevy došlo během té doby k několika zvratům. Většina teorií však byla následně kritizována jako příliš izolovaná a nezohledňující všechny důležité aspekty. Mezi hlavní důvody, proč je tak složité zachytit příčiny a důsledky mezinárodní migrace, patří právě provázanost migrace nejen s ekonomickým vývojem, ale také dalšími socio-ekonomickými a politickými aspekty, stejně jako nezbytnost spojení makro- a mikro- pohledu. Zkoumání migrace je - stejně jako v důsledku tato práce - interdisciplinární a vyžaduje zapojení několika oborů, zvláště sociologie, ekonomie, mezinárodních vztahů a geografie. (Etzo, 2008: 2) Tato kapitola stručně představí existující migrační modely, které usilují o podchycení hlavních faktorů a vyjádření jejich vlivu na migraci. Při zkoumání migrace se pozornost teoretiků zaměřuje zejména na ekonomické faktory ve zdrojové a cílové zemi a až v aktuálnějších modelech bývá počítáno i s ostatními faktory. (Procházková Ilinitchi, 2010: 2)

Ekonomické přístupy k migraci lze rozdělit na dva typy: mikroekonomické a makroekonomické. Mikroekonomické modely hledají odpověď na otázku, proč lidé migrují, a zkoumají migraci na úrovni jedince. Makroekonomické modely se snaží postihnout, odkud migranti přicházejí a kam směřují. (Procházková Ilinitchi, 2010: 5) Novější práce však již usilují o propojení obou přístupů a vytvoření všeobecné multidisciplinární teorie migrace.

1.1 Základní ekonomické teorie migrace

Ravensteinova teorie migrace

Prvním akademikem, který se již na konci 19. století zabýval migrací, byl německo-britský geograf Ernst Georg Ravenstein, který ve svém díle The Laws of Migration formuloval svých 10 zákonů migrace. (Tobler, 1989: 1-2) V zásadě však viděl hlavní příčiny migrace v ekonomickém rozvoji. Migrační trendy dále popisoval jako závislé na vzdálenosti a hustotě obyvatel. Za zmínku stojí zejména následující tři z jeho zákonů:

1. Míra migrace roste spolu s vývojem průmyslu a obchodu a s rozvojem dopravy.

2. Většina faktorů migrace má ekonomický charakter.

3. Migranti, kteří se stěhují do hostitelských zemí, za sebou nechávají prázdná (pracovní) místa, která jsou obsazena přistěhovalci z jiných zemí.

Základní teorií tak po dlouhou dobu zůstalo, že se lidé stěhují z nízkopříjmových do bohatších zemí a ze zemí s vysokou hustotou obyvatel do méně zalidněných států.

Tradiční neoklasický makroekonomický přístup

Migrace podle neoklasiků, kteří myšlenkově navazovali na Ravensteina, směřuje k vyrovnání ekonomické rovnováhy mezi jednotlivými regiony. Neoklasický ekonomický přístup operuje se dvěma výše jmenovanými analytickými rovinami – makroekonomickou a mikroekonomickou.

Na makroekonomické úrovni neoklasická teorie vysvětluje migraci geografickými rozdíly v poptávce a nabídce práce. Výsledné rozdíly ve mzdách pracovníků vedou k tomu, že se pracovní síla přesouvá ze zemí s nízkými odměnami za práci a relativním přebytkem pracovní síly do zemí s vyššími mzdami a relativním nedostatkem pracovní síly a vytváří se tak nová rovnováha s vyrovnanými mzdami. (Haas, 2008: 4)

Migraci podle neoklasického přístupu lze popsat následujícím matematickým vzorcem jako funkci mzdy ve zdrojové a cílové zemi a nákladů migrace (Demeny, McNicoll, 2003: 642)

$$M_{12} = f(W_1, W_2, C_{12})$$, kde

M_{12} = *migrace ze země 1 do země 2*
W_1 = *mzda v zemi 1*
W_2 = *mzda v zemi 2*
C_{12} = *náklady migrace ze země 1 do země 2*

Roel Jennissen jde v tomto ohledu ještě dále a tvrdí, že HDP na obyvatele je přímo úměrný mzdovým diferenciálům. Růst HDP na hlavu sníží emigraci z emigrační země a naopak zvýší imigraci do imigrační země. (Jennissen, 2003: 173)

Neoklasická makroekonomická teorie vykazuje několik nedostatků. Kromě toho, že jako mnoho ostatních přístupů nezohledňuje ostatní neekonomické, zejména politické, kulturní a sociální aspekty migrace a není tak schopná vysvětlit nepracovní typy migrace, není ani schopná vysvětlit některé zdánlivě iracionální typy migrace za prací – například migraci kvalifikovaných pracovníků do méně rozvinutých oblastí.

Historicko-strukturalistická teorie a teorie světových systémů

Zcela jiný pohled na mezinárodní migraci nabízí historicko-strukturalistická teorie vycházející z marxistického myšlení, která se objevila v 60. letech a byla převažující teorií na poli migrace v 70. a 80. letech. Historičtí strukturalisté tvrdí, že ekonomická a politická moc je nerovnoměrně rozdělena mezi rozvinuté a rozvojové země. Lidé podle této teorie mají nerovný přístup ke zdrojům a kapitalistické zřízení tyto nerovnosti ještě umocňuje. Místo modernizace a postupného zlepšování situace rozvojových zemí tak dochází k utvrzování jejich nevýhodné pozice. (Wallerstein, 2011: 350) Historičtí strukturalisté nerozvinuli teorii migrace jako takovou, ale spíše migraci vysvětlují jako projev kapitalistického vykořisťování a prohlubování rozdílů mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi. (Haas, 2008: 7)

Mezi strukturalistické teorie se také řadí teorie závislosti, která nejenže vidí migraci jako jeden z negativních průvodních jevů kapitalismu, ale také jako příčinu nerozvinutosti zdrojových zemí. Na rozdíl od neoklasické teorie tvrdí, že pracovní síla jde tam, kam jde kapitál.

Historičtí strukturalisté stejně jako neoklasici nepostihují celou realitu mezinárodní migrace. Ostatními směry jsou kritizováni zejména za to, že jsou příliš determinističtí. Tvrzení, že jedinec nemá žádnou volbu a je pouze ovládán makroekonomickými silami světového kapitalismu, nemá oporu v realitě.

Nepravdivost této teorie byla později empiricky dokázána například na případu Jižní Koreje a ostatních východoasijských států, tzv. „Asijských tygrů“, když tyto dříve rozvojové státy s vysokou mírou emigrace dosáhly bezprecedentního ekonomického růstu a staly se z nich imigrační země.

1.2 Rozvinuté ekonomické teorie migrace

Ekonomická teorie dvojího trhu

Další teorií, která vysvětluje migrační toky skrze ekonomické rozhodování, je teorie dvojího trhu (*dual market labour theory*), kterou definoval americký ekonom Michael Piore. Tato teorie tvrdí, že ve vyspělých zemích imigrace pramení z poptávky po migrační pracovní síle a že ve vyspělých zemích existují dva typy pracovních sektorů. (Drbohlav, Uhorek, 2007: 132) Jeden sektor je pro domácí obyvatelstvo a jedná se především o dobře placená kvalifikovaná pracovní místa. Naproti tomu druhý sektor určený pro mezinárodní migranty nabízí nekvalifikovaná, často nebezpečná a výrazně hůře placená pracovní místa. Piore argumentuje, že přistěhovalci nepřicházejí sami od sebe, ale jsou najímáni obchodními společnostmi operujícími v druhém sektoru na práce, které domácí obyvatelstvo nechce vykonávat. Rozdělení na tyto dva sektory vyplývá z všeobecně uznávaného tvrzení, že mzda by měla odrážet sociální status. Proto domácí obyvatelstvo, které dbá o své společenské postavení, nechce tyto práce vykonávat. Migranti, kteří nejsou natolik začleněni do nové společnosti, nehledí na sociální status a snaží se si především lépe vydělat.

Migranti podle této teorie přicházejí pouze na kratší časový úsek, aby si vydělali a vrátili se zpět do své země. To, že v nové zemi zůstanou, je z jejich strany neúspěch. Z pohledu hostitelské země podle této teorie představují mezinárodní migranti problém, až když neuspějí ve své snaze vrátit se zpět do své země, neboť poté se začnou začleňovat do nové společnosti a také přestanou chtít vykonávat podřadné práce a naopak budou představovat konkurenci na trhu práce pro domácí pracovníky. (Alonso, 1981: 527)

Koncept „Mobility transition“

Koncept „Mobility transition“ se snaží vysvětlit, jak se migrace a ekonomický rozvoj vzájemně ovlivňují, zejména jak se mění jejich role a charakter v průběhu procesu ekonomického vývoje. Tuto teorii rozvinul americký geograf Wilbur Zelinsky, který ve své práci The Hypothesis of the Mobility Transition hledal spojení mezi změnami v migračních trendech a konceptem tzv. demografického přechodu. Zelinsky argumentoval, že skrz technologický rozvoj získal moderní člověk možnost kontroly porodnosti a úmrtnosti a tím došlo k demografickému přechodu. Ten však spojoval i s dalšími aspekty jako procesem modernizace, ekonomickým růstem a zvýšenou mobilitou. Dohromady lze potom tyto aspekty považovat za ekonomický, sociální a kulturní rozvoj. (Haas, 2008: 12) Zelinsky implikoval, že míra mobility se zvyšuje s ekonomickým rozvojem, zejména v raných fázích rozvoje, kdy dochází ke zlepšování infrastruktury, komunikace a kdy nedostatek lokálních příležitostí vede lidi k migraci.

Zelinsky definuje pět fází, kterými s ekonomickým rozvojem prochází každá země. Nejdříve podle něj dochází k migraci mezi venkovskými oblastmi, poté k odchodu obyvatel z venkova do měst, následně k přesunům mezi městy, čtvrtou fázi provází demografické změny a pátá fáze představuje přesun obyvatel z přelidněných měst do farmářských oblastí na venkov.

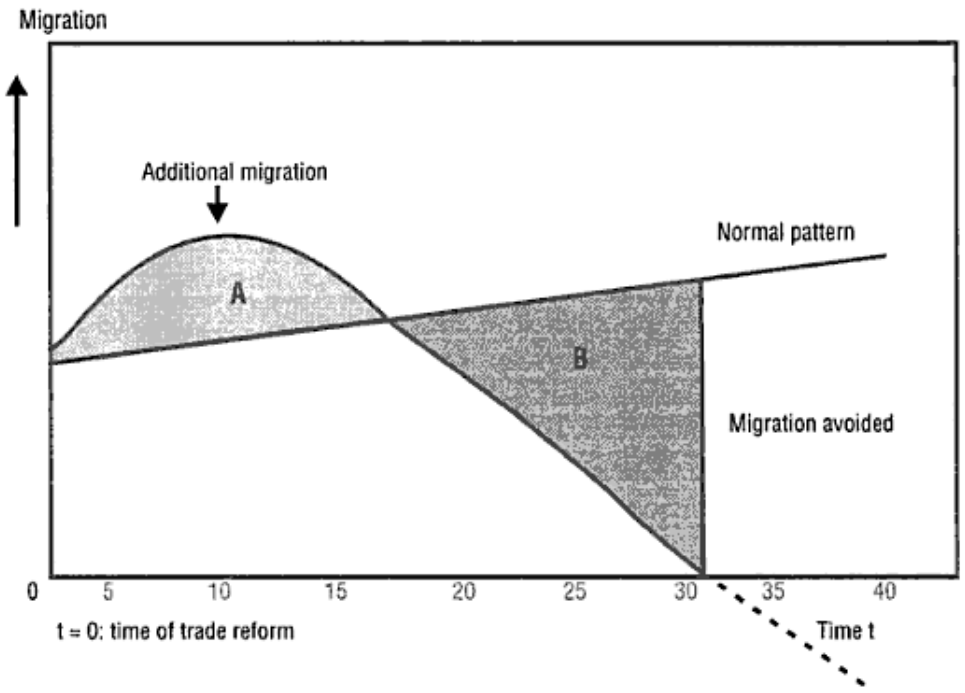
Zelinského teorie je úzce spjata s teoriemi modernizace a vychází z kritizovaného předpokladu, že všechny společnosti procházejí stejným vývojem. Empiricky se však již ukázalo, že modernizační teorie nejsou všeobecně platné. Minimálně co se týče časového aspektu modernizace, současné rozvojové země se vyvíjejí mnohem rychleji než dříve Spojené státy nebo západní Evropa.

Teorie „migračního hrbu“ (*migration hump*)

Korelací mezi fází ekonomického rozvoje a migrací se v návaznosti na Zelinského teorii v 90. letech 20. století věnovali také Philip Martin a Edward Taylor. Ve své práci *The Anatomy of a Migration Hump* tvrdí, že raná fáze ekonomického rozvoje je spjata s nárůstem emigrace. S nárůstem bohatství se otevírají dveře pro emigraci, neboť potenciální migranti si mohou dovolit opustit

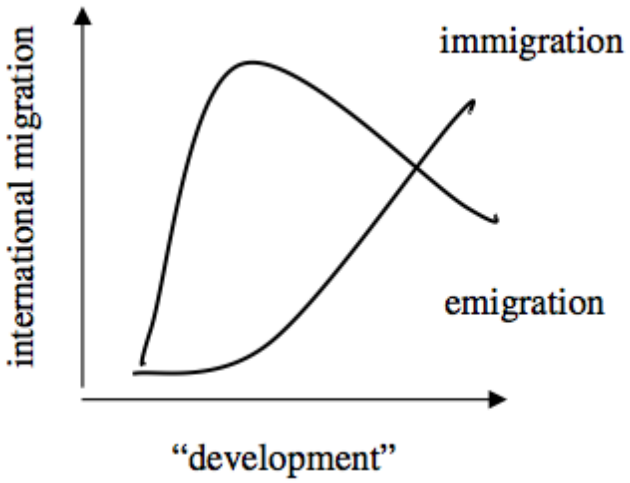
zemi. Až v dlouhodobém měřítku platí závěry neoklasické teorie – v pozdějších fázích ekonomického rozvoje dochází k poklesu emigrace, neboť se vyrovnávají ekonomické úrovně obou zemí a tedy i mzdy.

Schéma 1: Časový aspekt vlivu ekonomického rozvoje na migraci

(Zdroj: Martin, Taylor, 1996: 45)

Schéma 2: Vliv rozvoje na mezinárodní migraci

(Zdroj: Haas, 2008: 18)

Jak ukazují uvedená schémata, ekonomický rozvoj v krátkodobém měřítku podporuje sklon lidí k migraci – v první řadě vnitrostátní (migrace z venkova do města) a poté mezinárodní. V dlouhodobém časovém horizontu se lidem dostává stejných šancí v jejich domovské zemi a jejich tendence migrovat se snižují a naopak se zvyšuje atraktivita země jako cílové destinace. Nevýhodou tohoto modelu je, že nezohledňuje zpětný vliv migrace na ekonomický rozvoj.

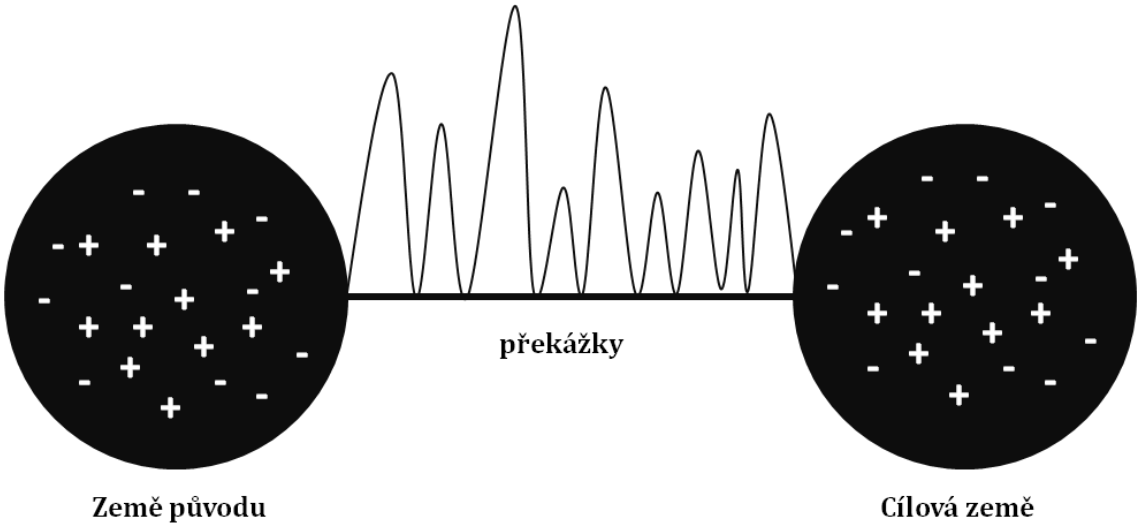
1.3 Všeobecné teorie mezinárodní migrace

Teorie „push-pull“

První, kdo se pokusil překonat výše popsané teorie a definovat všeobecnou teorii migrace, která by neodrážela pouze ekonomické aspekty, byl Everett S. Lee, který své myšlenky shrnul v článku *A Theory of Migration*. Ve své teorii navazoval na závěry neoklasiků, ale neomezoval rozhodování jednotlivce na čistě ekonomické. Za faktory, které zásadním způsobem ovlivňují migraci, považuje podmínky v zemi původu, podmínky v potenciální hostitelské zemi, různé překážky (*intervening obstacles*) a osobní důvody. Na straně obou zemí vidí faktory, které favorizují migraci i ty, které případné migranty odrazují. (Lee Everett, 1966: 50) Níže uvedené schéma popisuje mezinárodní migraci, jak jí vidí Lee. Znaménka „+“ a „-“ představují favorizující a odrazující faktory, mezi nimiž ještě působí jiné překážky. Důležitou roli pak v poslední řadě hrají také osobní faktory, které mohou usnadňovat nebo naopak komplikovat rozhodnutí migrovat. V důsledku to tedy nejsou tolik faktory země původu a hostitelské země, které o migraci rozhodují. Rozhodnutí migrovat tedy nelze považovat za racionální a minimálně je třeba uvažovat tyto individuální výjimky z všeobecných pravidel.[2] (Lee Everett, 1966: 51) Z této teorie vyplývá, že migrační pohyb nastává, až teprve za předpokladu, že faktory, které migranta z původního prostoru vytlačují a které ho přitahují do prostoru cílového, dosáhnou určité intenzity (Drbohlav, Uhorek, 2007, 131) a zároveň, že tyto faktory působí selektivně, tedy ne každý se za stejných podmínek rozhodne pro migraci.

[2] Toto je také jeden z důvodů, proč není možné migranty považovat za reprezentativní vzorek obyvatel země původu.

Schéma 3: Push-pull faktory a překážky migrace

(Zdroj: Lee, 1966:50)

Model „push-pull“ na rozdíl od předchozích dvou teorií zahrnuje jak makro-, tak mikro- pohled a zohledňuje i ostatní společenské a politické faktory. Tento fakt vybízí k tomu, aby byl považován za všeobecnou teorii migrace. Nicméně, jak píše Hein de Haas, tento model je spíše deskriptivní a je diskutabilní, zda vůbec může být považován za teorii, neboť více než všeobecné zachycení principů mezinárodní migrace nabízí souhrn aspektů, které ad hoc hrají roli při rozhodování jednotlivce. Z tohoto modelu však nelze vyvozovat jasné závěry o vztahu mezi jednotlivými veličinami. (Haas, 2008: 9)

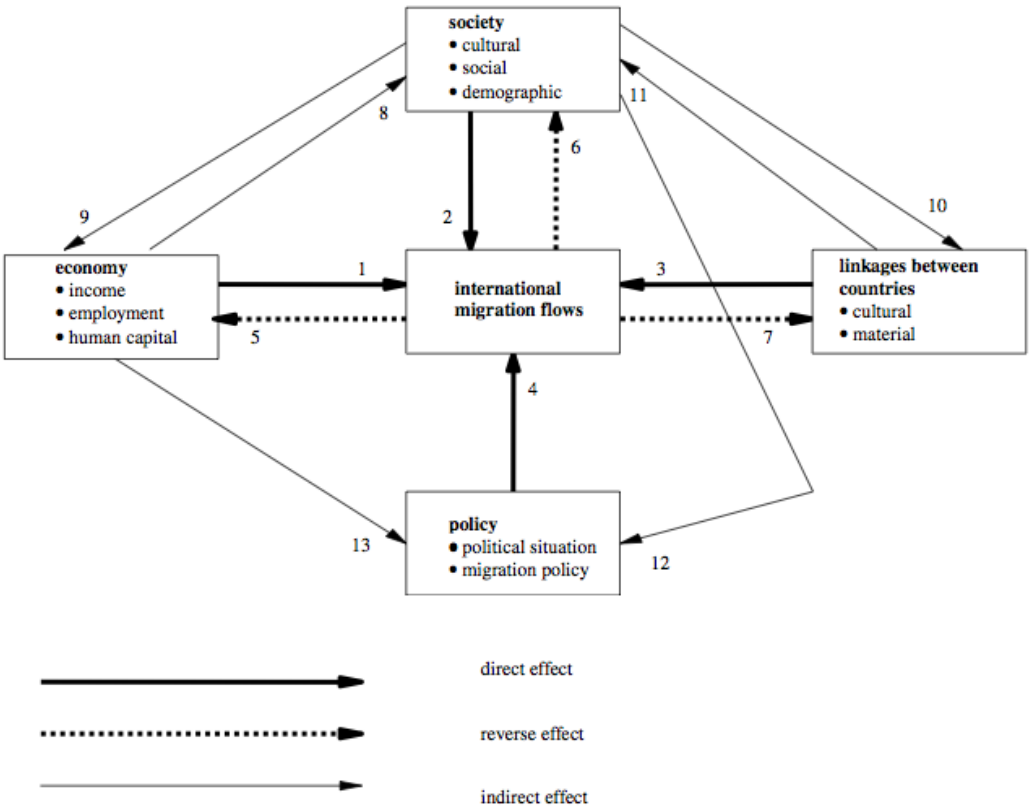
Teorie mezinárodních migračních systémů

V současnosti je trendem mezi teoretiky mezinárodní migrace definování obecně platné teorie, která by zahrnovala všechny dosavadní poznatky o migraci. O takové shrnutí se pokusil Roel Jennissen v článku *Causality Chains in the International Migration Systems Approach*. Podle něj se mezinárodní migrační systém skládá ze zdrojových a cílových zemí, které jsou mezi sebou spojeny migračními proudy a protiproudy. Toto spojení je však třeba chápat v širším kontextu jako ekonomické, politické, společenské, historické, technologické a kulturní vazby mezi oběma zeměmi. Každá země může být současně součástí

několika těchto mikrosystémů, které dohromady tvoří světový mezinárodní migrační systém.

Schéma 4 převzaté z práce Roela Jennissena zobrazuje kauzální vztahy mezi mezinárodní migrací a jejími determinanty, které jsou rozděleny na čtyři skupiny – ekonomické, politické, společenské a kulturně-materiální. Tyto faktory jsou zohledňovány jak ve zdrojové, tak cílové zemi. Tento diagram prezentuje přímé, nepřímé a opačné vazby mezi jednotlivými faktory a migrací. Přímé vazby jsou ty, kde faktory přímo ovlivňují vývoj migrace. Opačné jsou naopak ty, kde má migrace vliv na tyto faktory. Nepřímo jsou potom propojeny jednotlivé faktory, což má v důsledku nepřímý vliv také na migraci. (Jennissen, 2004: 36)

Schéma 4: Jennisenův model faktorů mezinárodní migrace

(Zdroj: Jennissen, 2004: 37)

Uvedené teorie bezesporu nepostihují celý teoretický základ mezinárodní migrace. Z velkého množství existujících teorií však byly vybrány ty, ze kterých lze nejlépe vycházet při analýze migrace v Jižní Koreji, tedy především ty, zabývající se

vztahem migrace a ekonomického rozvoje. Případ Jižní Koreje bude v této práci aplikován na tyto hlavní a zde podrobněji rozvedené teorie mezinárodní migrace. Každá teorie bude jednotlivě zhodnocena podle toho, zda je schopná popsat a vysvětlit vývoj migračních trendů Jižní Koreje.

Alespoň za zmínku však stojí, že existuje řada dalších modelů snažících se vysvětlit trendy mezinárodní migrace. Například teorie migračních sítí klade důraz na sociální interakce, jichž je migrant aktivním subjektem. (Drbohlav, Uhorek, 2007: 131) Teorie migračních systémů zohledňuje historické okolnosti při budování migračních vazeb mezi jednotlivými státy. Hostitelské země jsou podle této teorie s domovskými propojeny nejen lidskými vztahy, ale především historickými, kulturními, obchodními a také koloniálními vazbami. (Drbohlav, Uhorek, 2007: 132) Institucionální teorie zase naopak vysvětluje vliv různých státních i nestátních organizací, které mohou potenciálním migrantům usnadňovat uskutečnění jejich rozhodnutí. Teorie relativní deprivace souvisí s představenou teorií nové ekonomie pracovní migrace a klade důraz na funkce rodinných vazeb a argumentuje, že migrace je stále úzce spjata s rozhodovacími procesy v rodině.

2 Ekonomický rozvoj Jižní Koreje

2.1 Vývoj ekonomiky Jižní Koreje

Ze všech asijských zemí zažila Jižní Korea během druhé poloviny 20. století nejrazantnější ekonomický boom vůbec, když od 60. let trvale rostla průměrným meziročním tempem 8 %. (Lee Jong-Wha, 1997: 1) Rapidní ekonomický růst Jižní Koreje byl o to překvapivější, když se vezme v potaz, že Korea nejdříve prošla téměř 40 let trvající japonskou okupací a následně byla zničena korejskou válkou v letech 1950 – 1953. Od té doby je možné ekonomický vývoj Jižní Koreje rozdělit do čtyř základních období: poválečná rekonstrukce, exportně-orientovaná ekonomika let 1962 – 1973, krize a zotavení let 1974 – 1982 a další růst od roku 1983.

Jihokorejská ekonomika a infrastruktura byly totálně zničeny po korejské válce. Poválečná obnova probíhala zpočátku velmi pomalu s tím, že HDP na obyvatele v roce 1960 činilo pouhých 80 dolarů a dvě třetiny obyvatel žily na venkově. Celková průmyslová produkce ve válkou zničené Koreji dosahovala méně než třetiny úrovně v roce 1940. (Park, 2004)

Jižní Korea začala ekonomicky růst hned po skončení korejské války přibližně 5% tempem za rok, avšak tento růst byl vykoupen enormní mírou inflace[3] a absolutní závislostí na pomoci ze Spojených států a od UNKRA (*United Nations Korea Reconstruction Agency*). Vzhledem k vysokému nárůstu počtu obyvatel navíc HDP na obyvatele rostl každoročně o pouhých 0,8 %. (Lee Jong-Wha, 1997: 3)

Vláda nepopulárního Sygmana Rhee zastávala izolacionistickou a importně substituční zahraničně obchodní strategii, která však zemi činila ještě více závislou na zahraniční pomoci. Více než 70 % poválečných importů bylo financováno z prostředků poskytnutých Spojenými státy a v období 1946 – 1976 obdržela Korea od Američanů celkově 12,6 miliard amerických dolarů. (Eckert, 2001: 285-287)

Sygman Rhee zprvu dlouhodobě podporovaný Spojenými státy kvůli své politice snahy o sjednocení se Severní Koreou, tlaku na zvýšení zahraniční pomoci a snaze o posilování wonu, postupně ztratil důvěru Američanů. Ti po demonstracích

[3] Roční míra inflace činila téměř 40 %. (Frank, Kim, Westphal, 1975: 12)

proti stávajícímu prezidentovi podpořili vojenský režim jeho nástupce Park Chung-hee. V době počátku vlády prezidenta Parka patřila Jižní Korea stále k jedné z nejchudších zemí světa, kde většina obyvatel pracovala v zemědělství a kvůli nepříhodné situaci spousta obyvatel již v dřívější době odešla do zahraničí. Jižní Korea tak měla v první polovině 20. století největší zahraniční diasporu na světě. (Kwon, online)

Ekonomický rozvoj Jižní Koreje nebyl samovolný, ale naopak autoritativně organizovaný a řízený jihokorejskou vládou. Prezident Park rozhodl, že vláda musí hrát klíčovou roli v ekonomickém rozvoji země, protože žádná jiná jihokorejská instituce nemá kapacitu, aby provedla tak radikální změny během tak krátké doby. Vláda se při plánování ekonomického růstu zaměřila především na tři oblasti: industrializaci, podporu exportu a podporu zahraničních investic. V první řadě však nová vláda uskutečnila rozpočtovou, daňovou a měnovou reformu tak, aby zvýšila příjmy státního rozpočtu a zároveň podpořila soukromé investice. Prezident Park zavedl pětileté ekonomické plány s tím, že se zaměřoval na rychlou industrializaci země. Vzhledem k tomu, že Jižní Korea není bohatá na přírodní zdroje a již v té době naopak disponovala kvalifikovanou pracovní silou, orientovala se na pracovně náročná a exportně orientovaná odvětví průmyslu. První pětiletý plán stanovil několik priorit: zvýšení dodávky elektrické energie a uhlí, zvýšení zemědělské produkce, rozvoj klíčových průmyslových odvětví, zlepšení platební bilance skrze zvýšení vývozu a propagaci nových technologií.

V 60. letech jihokorejská vláda ve velkém objemu investovala do továren a infrastruktury a snažila se přilákat zahraniční kapitál potřebný pro financování dopravní infrastruktury. Druhý pětiletý plán prezidenta Parka vyhlášený v roce 1966 se orientoval na podporu moderních odvětví průmyslu a vybudování soběstačné ekonomiky. Konkrétně chtěl dosáhnout potravinové soběstačnosti země a zaměřit se na využívání mořských zdrojů a podporovat chemický, strojní a ocelářský průmysl. Přestože docházelo k trvalému snižování podílu zemědělství na HDP Jižní Koreje, většina obyvatel stále žila na venkově. Bylo proto z politického i ekonomického hlediska zásadní věnovat pozornost rozvoji venkova a podporovat zemědělskou výrobu, která navíc mohla pomoci snížit závislost na dodávkách

potravin ze zahraničí. Prezident Park si rovněž uvědomoval, že klíčem k dalšímu ekonomickému rozvoji je snížení růstu počtu obyvatel a zvýšení zaměstnanosti, a proto zavedl programy plánování rodiny.

Jedním z hlavních motorů jihokorejského ekonomického zázraku však byla orientace na export, který byl vládou přímo i nepřímo podporován – vývozci měli nárok na státní dotace, slevy na dani a exportní úvěry s výhodnými úrokovými sazbami. Orientace na exportní průmyslová odvětví přinesla již v 60. letech své výsledky, když průměrný roční růst HNP činil 8,7 %, podíl zpracovatelského průmyslu na HDP vzrostl z 16 % v roce 1962 na 26 % v roce 1973 a naopak podíl zemědělství poklesl. (Lee Jong-Wha, 1997: 3)

Na rozdíl od ekonomického rozvoje západních zemí, růst jihokorejské ekonomiky byl autoritativně řízen vládou. Nejednalo se o centrálně řízenou ekonomiku sovětského typu, ale o kapitalistické zřízení se silnými zásahy státu. Režim prezidenta Parka, který trval až do roku 1979, byl a stále je - i přes jeho nepopíratelné zásluhy o ekonomický boom Jižní Koreje – kritizován pro jeho nedemokratičnost a autoritativnost. Součástí Parkovy politiky zaměstnanosti byl totiž důraz na nízké mzdy a nedodržování práv pracujících, zejména dělníků. Vláda také prakticky zakázala činnost odborových organizací, kteří podle ní snižovaly pracovní efektivitu tolik potřebnou pro ekonomický růst.[4] Vláda usilovala o extenzivní růst založený na udržování vysoké zaměstnanosti a vysokého pracovního nasazení, ovšem s nízkými mzdami.

Stát také dlouhodobě podporoval a dodnes stále podporuje tzv. čeboly – největší korejské výrobní konglomeráty řízené na rodinném principu (například Hyundai, Samsung, LG), které jsou považovány za motor jihokorejského ekonomického zázraku. Čeboly hrály klíčovou roli v budování těžkého průmyslu, automobilových a lodních závodů, v podpoře exportu a také představovaly největší jihokorejské zaměstnavatele. Na druhou stranu však podpora těchto velkých

[4] Z počátku byla organizace v odborech povolená, ale vláda je reorganizovala tak, že se firemní odbory změnily na odvětvové a tím prakticky ztratily veškerou svoji moc. Po vlně nepokojů a stávek na počátku 70. let vláda odbory úplně zakázala.

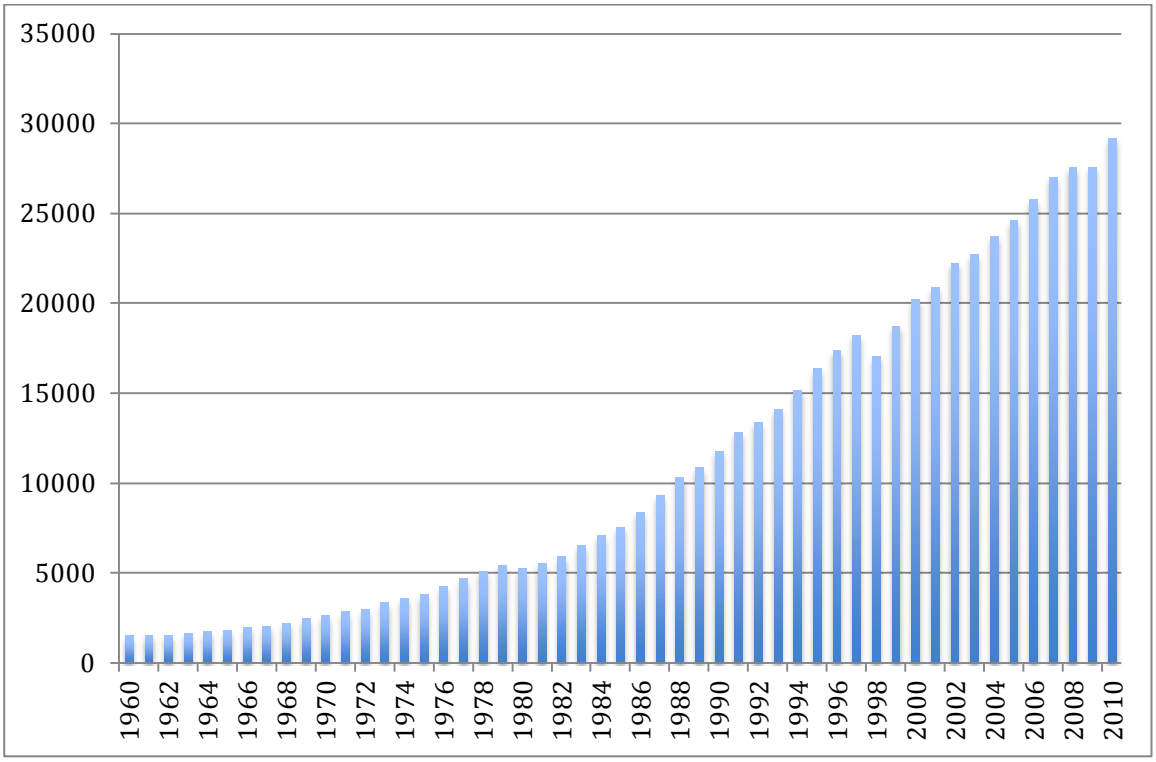
společností znemožnila rozvoj malého a středního podnikání, na kterém byl založen například hospodářský růst Tchaj-wanu.

Kromě efektivní vládní pro-růstové politiky a markantní zahraniční pomoci, zejména z USA, napomohly ekonomickému růstu Jižní Koreje také další externí faktory a predispozice. Důležitou roli při industrializaci Koreje sehrály zlepšující se vztahy s Japonskem, válka ve Vietnamu a obecně příznivé prostředí 60. let nahrávající rozvoji mezinárodního obchodu. Normalizace vztahů s Japonskem byla zvláště významná z hlediska zahraničních investic, když se finanční pomoc ze Spojených států stále snižovala. I přes odpor jihokorejské veřejnosti tedy prezident Park podepsal smlouvu o narovnání vztahů s Japonskem, na jejímž základě Jižní Korea získala od Japonska řadu půjček a grantů. Účast jihokorejských vojsk ve válce ve Vietnamu byla sice v první řadě prezentována jako ideologická záležitost, ale měla také nezpochybnitelný ekonomický dopad, neboť jihokorejská vláda za vyslání svých vojsk obdržela od Spojených států nemalý finanční obnos a zlepšila přístup svých produktů na americký trh. (Breuker, 2009: 40)

Ekonomický rozvoj bezpochyby usnadnil také fakt, že Jižní Korea je dlouhodobě jednotný nezávislý stát[5] s velice homogenní společností, kde valná většina obyvatel mluví stejným jazykem a sdílí své kulturní a společenské hodnoty. Již v té době bylo možné Jižní Koreu považovat za zemi s vysokou úrovní vzdělanosti a malou mírou negramotnosti. Velká role je také připisována konfuciánské tradici, která je založena na hierarchii, vzájemném respektu a loajalitě, což napomáhalo efektivnímu řízení jak ve vládě, tak ve velkých společnostech, které fungovaly jako velké rodiny. Ve spojení s vojenským režimem prezidenta Parka působil konfucianismus pozitivně na disciplinovanost, která opět podporovala efektivitu na všech úrovních. V poslední řadě také nelze zapomínat na příhodné externí podmínky, kdy je období 60. let známo celkovou liberalizací mezinárodního obchodu, což velice napomohlo k úspěchu exportně orientované strategie jihokorejské vlády.

[5] S výjimkou období japonské okupace.

Schéma 7: Vývoj HDP per capita v letech 1960 – 2010

(Zdroj: Federal Reserve Bank of St. Louis)

2.2 Urbanizace

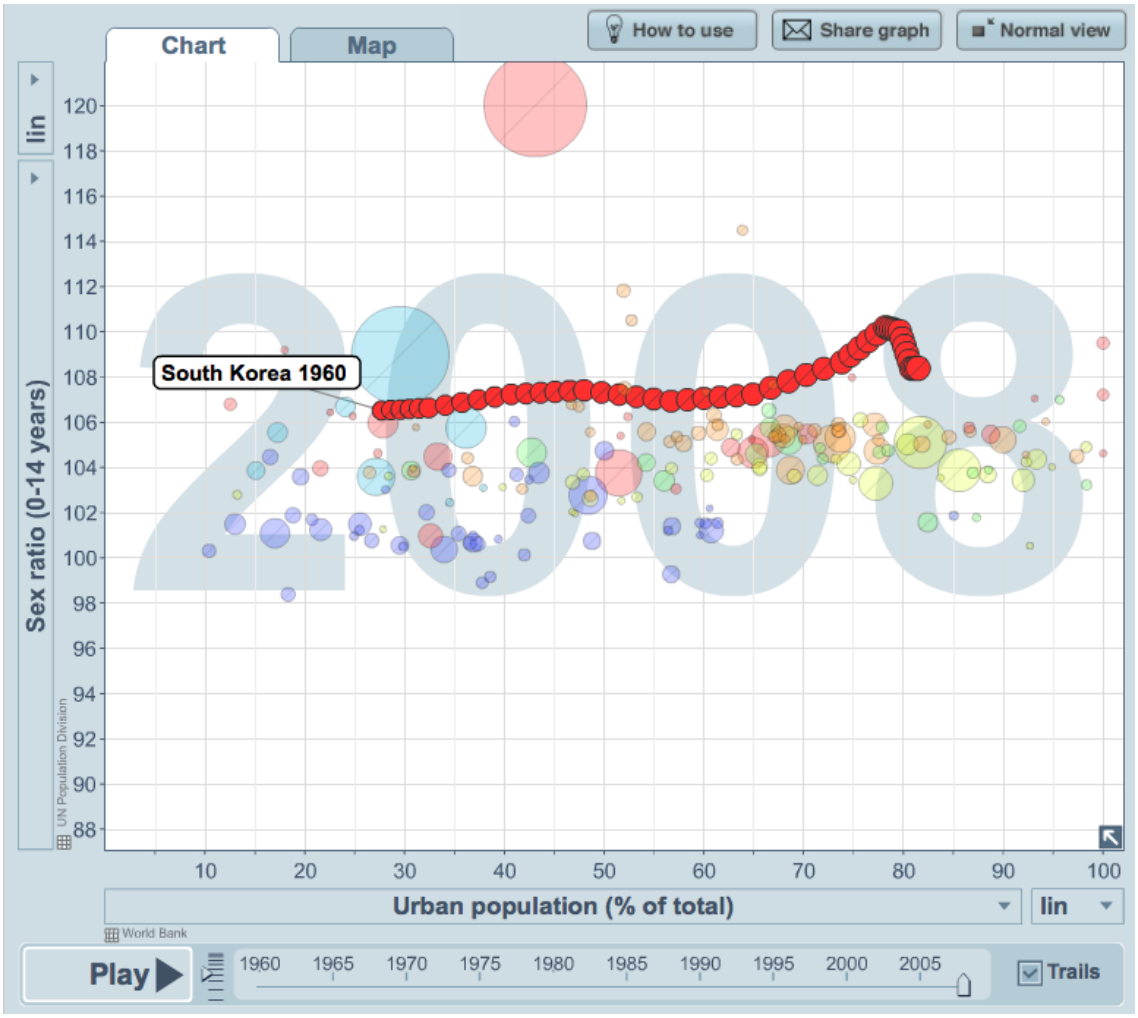
K poměrnému nárůstu městského obyvatelstva došlo již na začátku japonské okupace, což bylo zapříčiněno nepříznivou situací v zemědělství a neschopností obyvatelstva se na venkově uživit. O urbanizaci v moderním slova smyslu je však možné mluvit až od 60. let. Trvající chudoba venkovských obyvatel vedla k jejich masivnímu odchodu do rozvíjejících se měst. Mezi lety 1960 a 1970 se urbanizace zvedla z 28 % na celých 41 %. Nejatraktivnější destinací bylo hlavní město Soul. V letech 1960 až 1965 opustilo venkov 5 % tamějšího obyvatelstva, z nichž 70 % se přestěhovalo do Soulu. Mezi lety 1965 až 1970 se do měst přestěhovalo dalších 13,6 % venkovského obyvatelstva, z nichž 60 % do Soulu. Během těchto deseti let se tak ze Soulu stalo město imigrantů, kde 50 % obyvatel tvořili ti, kteří do Soulu přišli během posledního desetiletí. (Kwon, online) Od té doby se také jihokorejská vláda snažila zabránit dalšímu přesunu obyvatel do hlavního města a propagovat ostatní velká města. I když ve svých snahách nebyla příliš úspěšná, dalšími velkými

průmyslovými městy, kam odešla velká část venkovské populace, jsou například na jihu ležící přístavní Busan a Ulsan.

Během následujících let stupeň urbanizace plynule stoupal. Na konci 70. let již více než polovina jihokorejského obyvatelstva žila ve městech a v roce 2000 urbanizace dosáhla 80 %, což je úroveň srovnatelná s jinými vyspělými státy.

Narůst urbanizace se týkal jak mužské, tak ženské části populace. V poměrném měřítku dokonce venkov opustilo více žen než mužů, neboť ženy nebyly tolik vázané na rodinnou půdu a rozhodly se pro budování kariéry ve velkých městech. Fakt, že ze zemědělských oblastí odešlo relativně více žen spolu s dlouhodobou preferencí mužských potomků, vedl k genderové nerovnováze v těchto oblastech. Preference mužských potomků má své kořeny v konfuciánském patriarchalismu, na kterém je korejská společnost založena. V tradiční konfuciánské rodině jsou určité funkce určené pouze mužům a muži jsou chápáni jako pokračovatelé rodu. V roce 1960 činil poměr pohlaví při narození v Jižní Koreji 106 chlapců na 100 dívek. Poté plynule narůstal až na hodnotu 110 narozených chlapců na 100 narozených dívek v 90. letech. (Gapminder, 2008) Následující schéma ukazuje, jak se vyvíjela urbanizace a preference pohlaví za posledních 50. let.

Schéma 8: Urbanizace a poměr pohlaví při narození v letech 1960- 2008

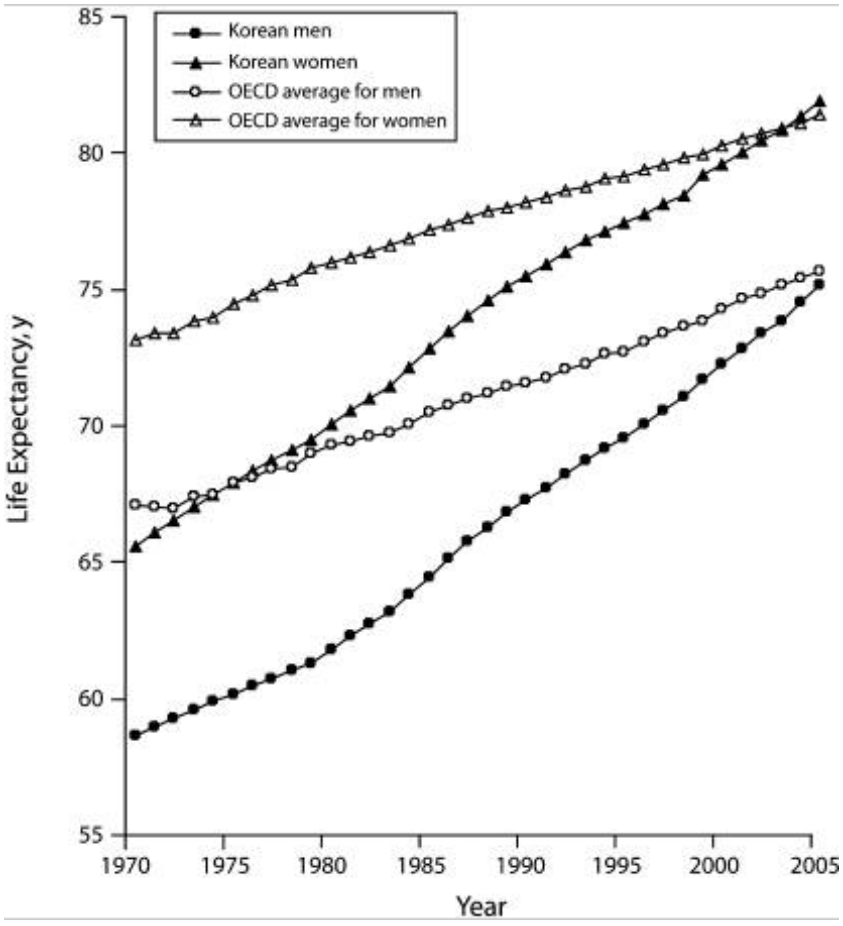

(Zdroj: Gapminder, 2008)

2.3 Demografický profil Koreje a stárnutí populace

Ekonomický růst a související společenské změny s sebou přinesly také razantní změny v demografickém vývoji země. Díky výraznému zlepšení zdravotní péče a lepší výživě obyvatel klesla od 60. let úmrtnost, což způsobilo nárůst očekávané délky života o více než 25 let z 54 let v roce 1960 na 79 let v roce 2009. (Kim Andrew Eungi, 2010a: 91; Kim Ik Ki, 1996: 29) Trvalý nárůst průměrné délky života s sebou přinesl rostoucí průměrný věk populace a nárůst poměru starších 60 let na celkové populaci.

Schéma 9: Vývoj očekávané délky života v Jižní Koreje

(Zdroj: Yang Seungmi, 2010: 897)

Ještě v 60. letech Jižní Korea vykazovala 2,8% meziroční růst počtu obyvatel a v roce 1970 byla míra porodnosti 4,5 dítěte na jednu ženu. Stále rostoucí počet obyvatel však představoval hrozbu pro ekonomický rozvoj, kterým Jižní Korea od 60. let procházela. Korejská vláda proto zavedla národní program plánování rodin, díky kterému snížila míru porodnosti pod 2,1 v roce 1980. (Kim Andrew Eungi, 2010b: 157) V rámci programu plánování rodin vláda ve snaze zabránit přelidnění země a zastavení ekonomického růstu v roce 1962 stanovila první pětiletý plán na snížení porodnosti. Aby dosáhla svých cílů, nabízela prostřednictvím praktických lékařů zdarma antikoncepční prostředky, povolila potraty a propagovala trvalou sterilizaci. (Bitzan, 2008: 134)

Bez ohledu na vládní politiku však v důsledku ekonomického rozvoje došlo také k dalším společenským změnám, známým z ostatních vyspělých států. Kvůli déle trvajícímu vzdělávacímu procesu a budování kariéry Korejci odkládají svatby, příp. zůstávají svobodní, a s tím také odkládají početí dětí.[6] Zároveň se mění individuální priority a lidé více uvažují své náklady na založení rodiny. Vysoké životní náklady, náklady na vzdělání[7] a výchovu dětí odrazují od založení rodiny. Zároveň vzhledem k preferenci mužských potomků zaznamenala Jižní Korea výrazně vyšší počet potratů na jednu ženu než ostatní státy – procento vdaných žen ve věku 22-44 let, které podstoupily alespoň jeden potrat, činilo v roce 1976 39 % a v roce 1991 dokonce 54 %. (Kim Andrew Eungi, 2010b: 163) Spojení těchto faktorů v dlouhodobém měřítku vedlo k prudkému poklesu porodnosti. V roce 2008 Jižní Korea vykazovala míru porodnosti 1,18 dítěte na jednu ženu, což je jedna z nejnižších na světě[8] a především hluboko pod úrovní 2,1, která je považována za nutnou pro udržení populace. (Kim Andrew Eungi, 2010a: 91)

Tabulka 1: Míra porodnosti v mezinárodním srovnání

Země	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2002	2005
Jižní Korea	4,53	3,47	2,83	1,67	1,59	1,65	1,47	1,17	1,08
Japonsko	2,13	1,91	1,75	1,76	1,54	1,42	1,36	1,32	1,30
USA	2,46	1,80	1,84	1,84	2,08	2,02	2,13	2,01	2,00
Francie	2,47	1,96	1,99	1,83	1,78	1,71	1,88	1,89	1,90
Německo	2,03	1,48	1,56	1,37	1,45	1,25	1,38	1,31	1,30
Velká Británie	2,43	1,81	1,89	1,80	1,85	1,71	1,64	1,64	1,70

(Zdroj: Kim Andrew Eungi, 2010b: 160)

Oba tyto trendy činí z Jižní Koreje jednu z nejrychleji stárnoucích zemí na světě. V roce 2000 se Jižní Korea stala „stárnoucí společností“ (*aging society*), kde více než 7 % populace tvoří lidé starší 65 let a v roce 2009 již tento ukazatel dosáhl hodnoty 11 %. V případě, že současný vývoj bude pokračovat dále, bude Jižní Korea v roce 2019 klasifikována jako „stará společnost“ (*aged society*), kde více než 14 % populace tvoří lidé starší 65 let, v roce 2026 „přestárlá společnost“ (*super-aged*

[6] V roce 2009 byl průměrný věk prvního sňatku 31,6 let pro muže a 28,7 let pro ženy. (Kim Andrew Eungi, 2010b: 161)
[7] Soukromé náklady na vzdělávání jsou v Jižní Koreji druhé nejvyšší na světě hned za Spojenými státy. (Kim Andrew Eungi, 2010: 102)
[8] Průměrná míra porodnosti v zemích OECD činí 1,64. (The Korea Times, 2009)

society), kde již 20 % obyvatel patří do věkové kategorie nad 65 let a v roce 2050 by měl tento ukazatel podle odhadů dosáhnout až 38 %. (The Korea Times, 2009; Kim Andrew Eungi, 2010: 90) Takto rychlý přerod ze „stárnoucí společnosti" na „starou" garantuje Jižní Koreji další prvenství. Většině vyspělých zemí trvala tato transformace 40 - 100 let s dosavadním rekordem Japonska, které této proměny dosáhlo za 26 let. (Kim Andrew Eungi, 2010: 90)

Tabulka 2: Stárnutí populace v mezinárodním srovnání

Země	**Rok, kdy dosáhl (dosáhne) počet starších 60 let určitého procenta**			**Počet let, za který došlo ke změně**	
	7 %	**14 %**	**20 %**	**7 % --> 14 %**	**14 % --> 20 %**
Jižní Korea	2000	2019	2026	18	8
Japonsko	1970	1994	2006	24	12
Německo	1932	1972	2012	40	40
Itálie	1927	1988	2007	61	19
USA	1942	2013	2028	71	15
Švédsko	1887	1972	2012	85	40
Francie	1864	1979	2020	115	41

(Zdroj: Kim Andrew Eungi, 2010b: 158)

Nejenže však tyto změny ovlivňují věkové složení jihokorejské společnosti, v dlouhodobém měřítku také pravděpodobně povedou k celkovému poklesu jihokorejské populace, který na změny reaguje pomaleji. Pokud budou nadále pokračovat současné trendy, celkový počet obyvatel začne klesat v roce 2018 a v roce 2050 bude mít Jižní Korea o 6,4 milionu obyvatel méně, tedy přibližně 42,5 milionu oproti současným 49 milionům. (The Korea Times, 2009; Kim Andrew Eungi, 2010: 91)

Stejně rychle jako se z rozvojové Jižní Koreje stala jedna z nejvyspělejších ekonomik na světě, proměnila se Jižní Korea také demograficky. Demografické změny reflektují společenské změny, které s sebou přinesl nenadálý ekonomický rozvoj. Podobnými změnami prošly i ostatní vyspělé státy, nikoliv však v tak krátkém časovém úseku. Pro Jižní Koreu, která si chce nadále udržet svoji vydobytou hospodářskou pozici a ekonomický růst, představují tyto trendy hrozbu. S rostoucím průměrným věkem populace roste také zátěž sociálního systému a

systému zdravotní péče. Toto je vyjadřováno pomocí ukazatele PSR (*potential support ratio*), který stanoví počet ekonomicky produktivních na jednoho obyvatele nad 65 let a který v Jižní Koreji stejně jako v ostatních vyspělých zemích klesá.

Nejenže tedy jako následek ekonomického boomu chce přijet více zahraničních pracovníků do Jižní Koreje, ale samotná Jižní Korea tyto pracovníky potřebuje, aby zmírnila dopady stárnutí populace a poklesu celkového počtu obyvatel. Koncept vyrovnání poklesu populace imigrací (*replacement migration*) prosazovaný OSN, jak však bylo dokázáno, má své limity. Imigrace může zmírnit pokles obyvatel a ve velmi omezené míře čelit stárnutí populace, neboť imigranti většinou bývají mladší než je průměrný věk cílové země. Aby však imigrace zcela pokryla následky současných demografických trendů, musela by dosahovat takového objemu, že by se obyvatelstvo ve vyspělých zemí stalo menšinou ve srovnání s migranty. I mladší imigranti však za několik let zestárnou a problém stárnutí populace a rostoucí zátěže ekonomicky aktivního obyvatelstva tak imigrace vyřešit neumí. Právě jižní Korea funguje jako příklad ad absurdum – všichni lidé světa by se museli v roce 2050 přestěhovat do Jižní Koreje, aby si Jižní Korea udržela své stávající PSR. (Coleman, 2006 :73)

3 Jižní Korea jako emigrační země

Jihokorejské ministerstvo zahraničních věcí a obchodu odhaduje, že v současnosti žije mimo hranice Jižní Koreje více než 6,7 milionu Korejců, což představuje téměř 14 % jihokorejské populace. (Situation report on international migration in East and South-East Asia, 2008: 82) Zákon o imigraci a právním postavení zahraničních Korejců (*Act on Immigration and Legal Status of Overseas Koreans*) považuje za zahraniční Korejce jihokorejské občany mající povolení k trvalému pobytu v jiném státě a bývalé občany, kteří získali občanství cizího státu, a také jejich potomky až do třetí generace. (Act on Immigration and Legal Status of Overseas Koreans, Article 2)

Tabulka 3: Počet zahraničních Korejců a jejich místo pobytu v roce 2008

Region	Počet	Procenta
Asie	3 761 362	55,4 %
Japonsko	629 236	9,3 %
Čína	2 761 954	40,7 %
Filipíny	91 477	1,3 %
Vietnam	53 800	0,8 %
Amerika	2 349 853	34,6 %
USA	2 023 653	29,8 %
Kanada	218 716	3,2 %
Latinská Amerika	107 484	1,6 %
SNS	543 456	8 %
Evropská Unie	108 867	1,6 %
Blízký východ	9 340	0,1 %
Afrika	8 399	0,1 %
Celkem	**6 784 888**	**100 %**

(Zdroj: Situation report on international migration in East and South-East Asia, 2008: 83)

Z uvedené tabulky jednoznačně vyplývá, že největší korejské komunity žijí v Číně a v USA, následované Japonskem a zeměmi SNS. Následující text nastíní historický kontext vzniku těchto komunit, zejména příčiny migrace Korejců do těchto oblastí.

3.1 Vývoj a charakter emigrace z Jižní Koreje

Migrace Korejců za hranice své země se ve větší míře poprvé objevila v 60. letech 90. století po sérii několika neúrodných let. Korejští zemědělci se přesunuli za lepší půdou do blízkého Mandžuska a na Sibiř. Přestože konečným impulsem

exodu Korejců byla neúroda posledních let, hlavním důvodem, který v Korejcích kulminoval již několik, byla dlouhodobě špatná ekonomická situace jejich země. Vysoká míra porodnosti a rapidně rostoucí populace způsobily nedostatek potravin a hladovění velké části obyvatel. Tento přesun je považován za začátek usídlování Korejců v Číně a v Rusku. Počet Korejců v obou zemích se během krátké doby zněkolikanásobil.[9]

Další vlna emigrace Korejců nastala s nástupem japonské nadvlády, která trvala od roku 1910 až do konce druhé světové války. Vzhledem k tomu, že už tak nevýdělečné zemědělství začalo sloužit japonským potřebám, velké množství venkovského obyvatelstva bylo nuceno hledat práci jinde. Velká města příliš pracovních příležitostí nenabízela, a proto nezaměstnaní Korejci opustili zemi a odešli za lepšími podmínkami do zahraničí - opět zejména do Mandžuska, na Sachalin a nově také do Japonska.

Většina odešla dobrovolně za prací s vyhlídkami lepší ekonomické situace v zahraničí, někteří však byli donuceni se přesunout japonskou koloniální správou. Motiv pro opuštění země byl pro všechny emigranty stejný, ale osud těch, kteří odešli do Japonska a těch, kteří šli do Mandžuska, se výrazně lišil. Migranti v Japonsku povětšinou pocházeli z jižních částí země a byli v Japonsku zaměstnání ve stavebnictví, v továrnách a v dolech. Většinou bydleli ve slumech v okrajových částech velkých měst a řadili se v Japonsku k těm nejchudším. Oproti tomu v Číně migranti obsadili neosídlená území a založili prakticky nezávislou korejskou komunitu, která si žila vlastním životem, nezávisle na čínské vládě. V Mandžusku se také postupně formovala proti-japonská skupina bojující za korejskou nezávislost, na což reagovala japonská strana několika vlnami represí. Osud těchto emigrantů nebyl jednoduchý ani po nástupu Stalina k moci, kdy tito byli násilně odsunuti do střední Asie.

V roce 1943 žilo v Japonsku již více než 1,8 milionu Korejců a v druhé nejatraktivnější destinaci – v Mandžusku – necelých 1,7 milionu. (Kwon, 1997: 5) Po

[9] Během 60. let odešlo na Sibiř asi 9 000 korejských zemědělců a jejich počet se v roce 1923 vyšplhal na 107 000. Ještě výrazně větší však byl exodus do Číny, kde již v 70. letech žilo 77 000 Korejců a v roce 1910 již 220 000. (Kwon, 1997: 3)

skončení druhé světové války a tedy i japonské nadvlády značná část emigrantů nadále zůstala v cizích zemích, kde očekávali lepší životní příležitosti, než jaké jim nabízela jejich domovská země.

Porážka Japonska v druhé světové válce vedla k osvobození Koreje a jejímu následnému rozdělení na dvě části. V roce 1948 byla oficiálně ustavena jižní Korejská republika a severní Korejská lidově demokratická republika. Po skončení války sice nemalá část Korejců zůstala v emigraci, ale velká část se vrátila do své vlasti. Předpokládá se, že více než 1,4 milionu Korejců, tedy asi 70 % Korejců pobývajících v Japonsku, bylo z Japonska vyhoštěno a valná většina se jich vrátila do Jižní Koreje. Z Mandžuska se rovněž někteří Korejci vrátili zpět do své země, ale jejich počet byl nižší než v případě Japonska – přibližně 400 tis., tedy asi 40 % tamějších Korejců. (Kwon, 1997: 7)

Vývoj korejských komunit v Japonsku a Číně se značně lišil. První dělící linií byla rozdílná přistěhovalecká politika obou zemí. Čína uplatňovala politiku integrace s garantováním práva na částečnou autonomii spočívající v právu na zachování vlastní kultury, včetně používání vlastního jazyka. Japonsko oproti tomu zaujalo segregační postoj, kdy Korejce a ostatní imigranty diskriminovalo a vylučovalo ze společenského života. Čína také na rozdíl od Japonska od začátku poskytla imigrantům čínské občanství, čímž ještě více ulehčila jejich začlenění do čínské společnosti. Dalším výrazným rozdílem byla jednota komunity. Čínští Korejci se nejdříve identifikovali jako Severokorejci, ale s ekonomickým boomem jihu se jednotně začali považovat za Jihokorejce. V Číně nedošlo k žádnému rozdělení korejské komunity na dvě konkurenční skupiny. Oproti tomu japonská vláda požadovala, aby si tamější Korejci určili zemi svého původu. Značná část si pod propagandistickou iniciativou komunistických skupin zvolila Severní Koreu. V dobách největší rivality mezi oběma zeměmi potom narůstala averze i mezi oběma komunitami v Japonsku.

Původ korejské migrace do Spojených států je třeba hledat již na začátku 20. století, kdy opět v reakci na nízkou úrodu a špatnou ekonomickou situaci země přes 7 000 korejských farmářů odjelo pracovat na plantáže cukrové třtiny na Havaj a

pomáhat při výstavbě železnice na západním pobřeží Spojených států. (Akaha, Vassilieva, 2005: 193; Min Pyong Gap, 2011: 3) Po přijetí nového amerického imigračního zákona v roce 1924 však korejská migrace do Spojených států ustala.

Další vlna emigrace do Spojených států nastala až během korejské války v letech 1950 – 1953, kdy ze země odešly ženy, které se provdaly za americké vojáky, a korejské děti, které během války přišly o rodiče a byly adoptovány americkými rodinami. (Kim Yong Chan, 2006: 84) Přestože v té době USA ještě uplatňovaly restriktivní imigrační politiku, migranti z Koreje byli v postavení rodinných příslušníků amerických občanů, a proto se na ně vztahovaly výjimky umožňující jim vstup do země.

Charakter korejské emigrace se změnil v 60. letech 20. století, kdy více méně ustala emigrace do sousedních států – Číny, Ruska a Japonska - a narostla emigrace zámořská, především do Spojených států, Austrálie, Brazílie, Kanady, Německa a na Nový Zéland. V roce 1962 jihokorejská vláda zavedla pro-emigrační politiku jako nástroj řešení populačního boomu, vysoké nezaměstnanosti a také aby získala nové zkušenosti a znalosti, zejména v oblasti nových technologií. O 3 roky později byl v USA přijat zákon o imigraci (*Immigration and Nationality Act*), který výrazným způsobem zvolnil americkou imigrační politiku a umožnil tak vstup imigrantů do země. Nový zákon zejména rušil kvóty pro migranty z jednotlivých zemí, favorizoval spojování rodin a stanovoval podmínky pro získání pracovního povolení. (Keely, 1971: 159)

Více než 95 % etnických Korejců, kteří žijí v současnosti ve Spojených státech, jsou ti, kteří odešli po roce 1965 nebo jejich potomci. Zároveň je Jižní Korea jednou z hlavních zdrojových zemí imigrantů v USA. Mezi lety 1976 a 1990 přibližně 30 000 Korejců přišlo každý rok do USA, což z nich činí třetí nejpočetnější skupinu migrantů po Mexičanech a Filipíncích. (Min Pyong Gap, 2011: 9)

Hlavní důvody emigrace Korejců do USA jsou spatřovány v nižším životním standardu v Jižní Koreji, politické nejistotě týkající se nedostatku politických svobod, ale také rizika vypuknutí další války se Severní Koreou, a možnosti nechat

studovat své potomky, neboť v Jižní Koreji nebyl dostatek míst ve školách a školné bylo pro velkou část Korejců příliš vysoké.

Jihokorejskou emigraci, zejména po roce 1960, lze rozdělit na několik typů. V 70. letech, kdy dosahovala emigrace z Jižní Koreje téměř svého vrcholu, představovali 70 % všech emigrantů ti, kteří odcházeli na základě pozvání jejich příbuzných ze zahraničí. Dalších 10 % byli ti, kteří odešli z důvodu sňatku s cizincem, 15 % představovaly děti adoptované do zahraničí a pouze 5-10 % tvořili pracovní emigranti. (Repetto, 1981: 116)

Mezinárodní sňatky

Během korejské války v letech 1950 – 1953 sloužilo v Jižní Koreji přibližně 1,3 milionu amerických vojáků. (Hübinette, 2004: 3) Někteří z amerických vojáků se v Jižní Koreji oženili a své nové korejské manželky poté vzali s sebou do Spojených států. Přes restriktivní imigrační politiku americká vláda povolila vstup těchto žen do USA na základě tzv. *War Brides Act* z roku 1945. Ještě v 50. letech se počet těchto žen pohyboval v řádu stovek, v 60. letech již do USA odešlo přes 11 500 jihokorejských žen a v 70. letech téměř 30 000. (Min, 2006: 46) V roce 2000 počet takto přivdaných žen v USA již přesahoval 100 tisíc, a to i přesto, že se počet přicházejících žen od konce 80. let snižoval. (Kim Yong Chan, 2006: 89) Ty také sehrály důležitou roli při podpoře další korejské emigrace po přijetí liberálnějšího imigračního zákona.

Tabulka 4: Počet Korejců připuštěných do USA z titulu sňatku v letech 1950 – 2003

Rok	Manželé	Manželky	Celkem
1950 – 1959	-	1 987	-
1960 – 1969	723	11 641	12 364
1970 – 1979	1 368	29 620	30 288
1980 – 1989	-	-	43 404
1990 – 1999	-	-	29 249
2000 – 2003	-	-	17 545
Celkem			177 426

(Zdroj: Min, 2006: 46)

Adopce

Trend mezinárodní adopce začal v Jižní Koreji s adoptováním dětí amerických vojáků a jihokorejských žen, které nebyly schopné své potomky uživit, a adoptováním sirotků z korejské války. Od konce korejské války po dobu dalších 40 let se Jižní Korea stala hlavním zdrojem mezinárodních adopcí do Spojených států. (Bitzan, 2008: 124) Velká poptávka po adopci ze strany amerických a evropských rodin odstartovala další vlnu mezinárodních adopcí. Do roku 2000 tak ze země odešlo přibližně 140 tis. dětí. (Kim Yong Chan, 2006: 90)

Nicméně po celou dobu, kdy ve velké míře probíhají mezinárodní adopce z Jižní Koreje, se tradiční část jihokorejské společnosti staví proti tomuto trendu. Jihokorejská společnost, jejíž hodnoty mají kořeny v konfuciánství, klade důraz na silná rodinná pouta, hierarchii a patriarchální struktury. Na druhou stranu, vzhledem k obecnému despektu vůči jakýmkoliv adopcím a diskriminaci vnitrostátně adoptovaných dětí, představovala mezinárodní adopce jedinou možnost, jak nechat své dítě adoptovat. (Bitzan, 2008: 127)

V současnosti je mezinárodní adopce z Jižní Koreje spjata zejména s touhou jihokorejských rodičů po co nejlepším vzdělání pro své potomky. Korejci považují za jednu z priorit, aby jejich děti ovládali angličtinu a jsou ochotni platit zejména starším americkým párům za to, že adoptují jejich děti a umožní jim tak studovat ve Spojených státech a často se také vyhnout povinné branné povinnosti. Podle výzkumu Střediska pro rozvoj korejského vzdělání v Soulu (*Center for Korean Education Development in Seoul*) třetina jihokorejských rodičů chce, aby jejich děti studovaly v zahraničí a dosáhly tak lepšího vzdělání než jakého se jim nabízí v Jižní Koreji. (Lee Aruna, 2006)

Dnes však již ostatní vyspělé státy, ale i tradičně smýšlející část jihokorejské společnosti tlačí na jihokorejskou vládu, aby omezila mezinárodní adopce. Jižní Korea představuje v tomto ohledu výjimku mezi vyspělými státy, neboť většina mezinárodních adopcí probíhá z rozvojových do vyspělých států, nikoliv mezi dvěma vyspělými státy.

Tabulka 5: Počet vnitrostátních a mezinárodních adopcí z Jižní Koreje

Kategorie	Celkem	Do 2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vnitrostátní	75 190	66 146	1 461	1 332	1 388	1 306	1 314	1 462
Mezinárodní	164 303	155 044	2 101	1 899	1 264	1 250	1 125	1 013
Celkem	239 493	221 190	3 562	3 231	2 652	2 556	2 439	2 475

(Zdroj: Ministry of Health and Welfare, 2011)

Tabulka 6: Počet mezinárodních adopcí z Jižní Koreje podle zemí v letech 2007 – 2010

Rok	2007	2008	2009	2010
USA	1 013	988	850	775
Švédsko	80	76	84	74
Kanada	68	78	67	60
Norsko	20	45	40	43
Austrálie	44	18	34	18
Lucembursko	3	16	17	12
Dánsko	22	20	21	21
Francie	14	8	8	6
Itálie	0	1	4	4
Celkem	**1 264**	**1 250**	**1 125**	**1 013**

(Zdroj: Ministry of Health and Welfare, 2011)

Pracovní emigrace

V rámci pro-emigračního snažení jihokorejské vlády v 60. letech došlo k podepsání několika mezinárodních smluv zajišťujících v zahraničí pracovní příležitosti pro Korejce. Jednou z prvních byla smlouva se Západním Německem, na základě které v letech 1963 – 1978 do Německa odešlo přes 20 tis. jihokorejských zdravotních sester a horníků. (Kwon, 1997: 8) Dalšími významnými destinacemi byly skandinávské země, kam odcházely rovněž především zdravotní sestry. Speciální smlouvy uzavřela Jižní Korea také s několika jihoamerickými státy – s Brazílií, Bolívií a Paraguayí – kam měli Korejci odejít pracovat na farmy. Vzhledem k tomu, že se však většina z nich neplánovaně usadila v hlavních městech, nebyly tyto smlouvy obnoveny.

Další vlna směřovala do Vietnamu, kde během probíhající války Korejci pracovali pro americké firmy. Po ropném šoku v roce 1973 se rovněž zvedla

pracovní emigrace do zemí Perského zálivu. (Castles, Miller, 2000: 159) Kromě ropných společností najímaly jihokorejské pracovníky také rostoucí jihokorejské firmy přesunující výrobu do těchto zemí. V polovině 70. let tak již v této oblasti pracovalo okolo 150 tis. jihokorejských zaměstnanců. Vzhledem k tomu, že však většina z nich měla pracovní smlouvy pouze na dobu určitou, vrátili se následně zpět do Jižní Koreje. (Kim Yong Chan, 2006: 93) Do Spojených států v té době směřovali především jihokorejští lékaři a lékárníci, kteří měli pomoci řešit celkový nedostatek pracujících ve zdravotnictví v USA.

S růstem jihokorejské ekonomiky začaly velké korejské firmy (čeboly) od 80. let najímat jihokorejské pracovníky do svých zahraničních poboček umístěných především ve Spojených státech, Evropě a v Japonsku. Většina těchto zaměstnanců však opět měla pouze krátkodobou smlouvu a po skončení pracovního úvazku se vrátila zpět do Jižní Koreje.

Vzdělání

Po konci války díky úzké vazbě Jižní Koreje na Spojené státy přibližně 6 tis. studentů odešlo do USA, přičemž většina z nich po změně imigračního zákona nakonec zůstala ve Spojených státech natrvalo. Později se stejně jako jihokorejské manželky stali významným článkem v tzv. řetězové migraci. Od 50. let již také probíhala migrace jihokorejských studentů do Evropy. Ti se však, na rozdíl od těch, kteří šli do Ameriky, po skončení studií vrátili zpět do své vlasti. Od 80. let, kdy Jižní Korea zažila největší ekonomický rozmach, studijní emigrace znovu výrazně stoupla a v roce 2000 žilo mimo Jižní Koreu již přes 150 tis. jihokorejských studentů, z nichž valná většina studovala a žila v anglicky mluvících zemích. Od 90. let navíc vzrostla krátkodobá studijní emigrace spočívající v navštěvování letních škol jazyků (Kim Yong Chan, 2006: 100)

V roce 2008 připadalo v Jižní Koreji na 10 tisíc obyvatel 20 jihokorejských studentů v zahraničí, což představuje celosvětově nejvyšší poměr studujících v zahraničí na populaci země. Pro srovnání například tento poměr dosahuje v Číně 3, v Indii 1 a v Japonsku 5 studentů na 10 tisíc obyvatel. (Kim Young-Chul, 2008: 7) Jihokorejští studenti jsou rovněž nejpočetnější skupinou zahraničních studentů ze

zemí OECD studujících v ostatních zemích OECD, když tvoří 4,6 % všech těchto studentů. (OECD, 2012: 369)

Spojování rodin

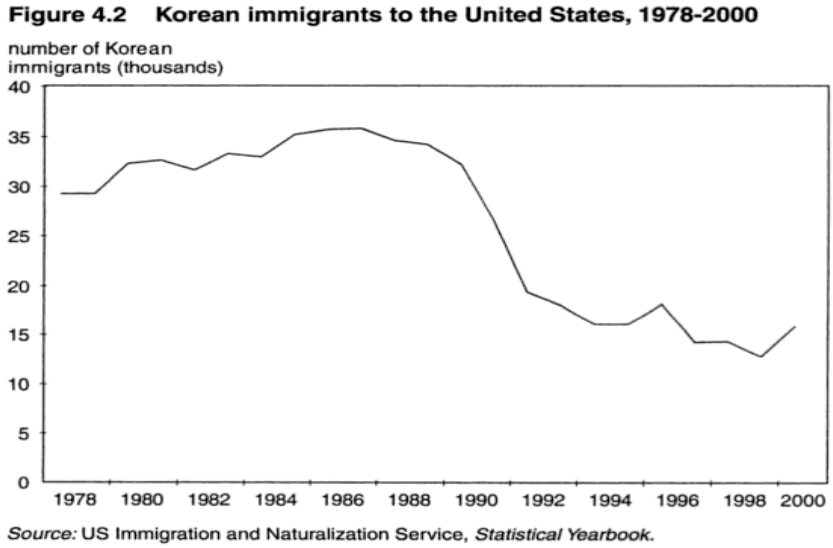
Spojování rodin ve Spojených státech umožnil ve větší míře až nový imigrační zákon z roku 1965. Výše uvedené kategorie migrantů mohly po roce 1965 pozvat své rodinné příslušníky do USA a ti byli do země připuštěni. V následujících letech tak došlo k prudkému nárůstu jihokorejských emigrantů – jejich počet stoupl ze zhruba 2 tis. v roce 1965 na více než 9 tis. v roce 1970. (Kim Yong Chan, 2006: 101) S rostoucím počtem Korejců žijících v USA jejich počet řetězově stoupal, neboť stále více Korejců ve Spojených státech znamenalo více těch, kteří si chtějí přivést své rodinné příslušníky. Počet Korejců proto rostl téměř exponenciálně.

Tabulka 7: Počet Korejců žijících v USA

Rok	Počet
1960	11 171
1970	38 711
1980	289 885
1990	568 397
2000	864 125
2007	1 024 580

(Zdroj: Terrazas, 2009)

Schéma 10: Počet Korejců přicházejících do USA v letech 1978-2000 (za rok)

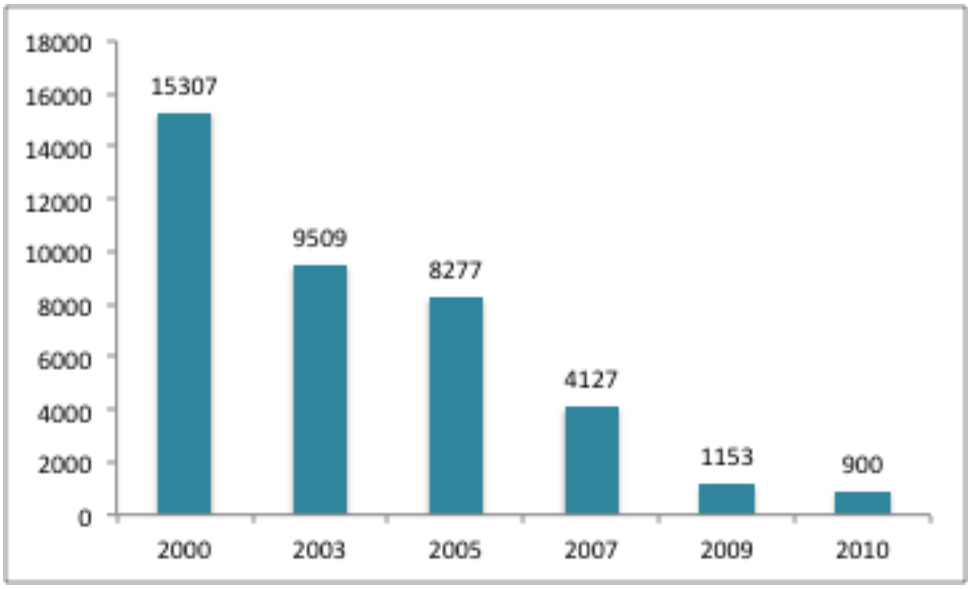
(Zdroj: Bergsten, Choi, 2003: 65)

Emigrace z Jižní Koreje neustala ani s nevídaným dlouhodobým ekonomickým růstem země. V roce 1989 navíc jihokorejská vláda uvolnila cestování do zahraničí, a přestože hlavním důvodem vyjetí ze země byl turismus, část Korejců se do zahraničí odstěhovala natrvalo.

Od 90. let se také změnily hlavní důvody pro emigraci. Korejci za hranicemi hledají lepší životní podmínky, stabilnější pracovní trhy, konkurenceschopný vzdělávací systém a lépe rozvinutý systém sociálního zabezpečení. V posledních letech jsou oblíbenou destinací Austrálie, Kanada a Nový Zéland, které mají lepší systém vzdělávání, lepší životní prostředí a zajímají se o sociální jistoty. V současnosti ze země kromě studentů odcházejí hlavně vzdělaní a vysoce kvalifikovaní lidé ve středním věku, o které projevují cílové země zájem. (Kim Yong Chan, 2006: 103-104)

Přestože stále roste počet Korejců žijících v zahraničí a některé emigrační toky nabývají na síle, celková emigrace z Jižní Koreje během posledních 10 let výrazně klesla. V roce 2000 zemi opustilo přes 15 tis. emigrantů a v roce 2010 již toto číslo kleslo pod tisíc. (The Korea Herald, 2010)

Schéma 11: Počet emigrantů z Koreje:

(Zdroj: The Korea Herald, 2010)

Z popsaného vývoje migračních toků z Jižní Koreje a jejich důvodů vyplývá, že i přes značný ekonomický růst země během posledních desetiletí emigrace až do několika posledních let neutichala, ba naopak v počáteční fázi rozmachu výrazně stoupla. Postupně se měnil charakter jihokorejské emigrace, ale s ekonomickým rozmachem země, jak je vidět například na statistikách jihokorejských přistěhovalců v USA, emigrace nejdříve vzrostla a až v posledních deseti letech klesla. Je tedy zřejmé, že migrace není přímo závislá na ekonomickém rozvoji, resp. s výhradami lze říci, že migrační toky reagují na ekonomický růst, ale až s časovým odstupem. Popsaný vývoj jihokorejské emigrace navíc ukazuje, že stěžejní roli pro rozhodnutí, zda emigrovat a do jaké země, nehrál ekonomický rozvoj, ale spíše ostatní společenské a politické aspekty. Korejci sice od konce 60. let emigrovali do Spojených států za lepšími životními podmínkami, ale jejich hlavním důvodem bylo to, že část jejich rodiny již ve Spojených státech žila.

Jak ukazuje případ Spojených států, nemalý vliv na imigraci má vládní přistěhovalecká politika, která může do velké míry ovlivnit počet imigrantů a celkový charakter migrace. Stejně tak může naopak přístup zdrojové země ovlivnit, kolik lidí a z jakých důvodů zemi opustí. Jihokorejská pro-emigrační politika bezesporu přispěla k odchodu velkého počtu Korejců do zahraničí. Vládní politika funguje krátkodobě, mnohdy však v dlouhodobějším měřítku nenaplňuje původní očekávání.

3.2 Politika Jižní Koreje vůči emigrantům

První, kdo se zabýval situací zahraničních Korejců a podporoval jejich emigraci byl prezident Park, který v roce 1962 novelizoval Emigrační zákon (*Emigration Law*) a jehož pro-emigrační politika byla součástí jeho snah o ekonomickou transformaci země. Nicméně silně protikomunistická politika 60. a 70. let a snaha o zamezení emigrace Jihokorejců do KLDR zabránila většímu rozvoji politiky vůči zahraničním Korejcům.

Oficiálně byl zájem Jižní Koreje o zahraniční Korejce vyhlášen v roce 1980, kdy byla novelizována jihokorejská ústava. Od té doby článek 2 odstavec 2 ústavy stanoví, že je povinností státu hájit zájmy Korejců pobývajících v zahraničí. (The

Constitution of the Republic of Korea, Article 2) V praxi však obrat v přístupu k zahraničním Korejcům nastal až po skončení studené války, kdy Jižní Korea zaujala pozitivnější přístup vůči komunistickým a post-socialistickým zemím, včetně Číny a Severní Koreje.

Na začátku 90. let vláda představila tzv. Novou politiku vůči zahraničním Korejcům (*New Policy for Overseas Koreans*), jejíž součástí bylo upevnění vztahů mezi Korejci a zahraničními korejskými komunitami. Cílem této politiky byla především podpora a propagace země v zahraničí, k čemuž chtěla vláda využít jihokorejské spoluobčany žijící v cizině. (Akaha, Vassilieva, 2005: 199)

Později politika zahrnovala také ochranu a hájení práv zahraničních Korejců stanovených v Zákoně o právním postavení zahraničních Korejců. V praxi se však zaměřovala především na jejich kulturní a jazykovou podporu a vynechávala důležitější ekonomická, politická a lidskoprávní témata. Politika vůči zahraničním Korejcům se postupně začala prolínat s jihokorejskou imigrační politikou, když se někteří z emigrantů nebo jejich potomků chtěli vrátit do země.

4 Jižní Korea jako imigrační země

Počet migrantů ve stále více globalizovaném světě roste a výjimkou tedy není ani region východní Asie. Jižní Korea navíc zažila během posledních desetiletí nevídaný ekonomický boom, který ji začlenil mezi vyspělé ekonomiky a v mnoha ohledech změnil její charakter. V současnosti je Jižní Korea jednou z šesti asijských zemí, které mají kladný čistý dovoz pracovní síly.[10] Dnes žije v Jižní Koreji necelých 1,2 milionu cizinců, což činí přibližně 2,4 % celkové populace. Z nich více než 900 tis. pobývá na území Jižní Koreje dlouhodobě, tedy více než 90 dní. K velkému nárůstu imigrace došlo během posledních pěti let, kdy se podíl cizinců na celkové populaci zvýšil o 1 %. (Korea Service Immigration Office Ministry of Justice, 2009) Imigranti pocházejí zejména z ostatních asijských států, jmenovitě z Číny, Vietnamu, Japonska a Filipín.

Tabulka 8: Počet cizinců pobývajících v Jižní Koreji podle státní příslušnosti

Země	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Čína	281 934	282 030	382 237	503 427	556 517	555 082
Joseonjok	161 327	167 589	236 854	328 621	376 563	377 560
USA	105 315	103 029	108 091	112 268	117 986	122 659
Vietnam	28 655	38 902	54 698	71 074	84 763	90 931
Japonsko	42 949	39 410	43 207	41 053	51 763	47 718
Filipíny	34 828	38 057	48 164	50 873	46 894	45 913
Thajsko	35 123	34 188	43 307	47 813	45 198	44 701
Mongolsko	20 104	22 475	28 392	32 463	32 206	30 674
Indonésie	29 344	25 599	26 378	26 522	29 913	29 859
Ostatní	172 621	163 777	175 675	180 780	193 626	200 940
Celkem	750 873	747 467	910 149	1 066 273	1 158 866	1 168 477

(Zdroj: Korea Service Immigration Office Ministry of Justice, 2009: 263)

Imigraci do Jižní Koreje lze rozdělit do několika skupin: pracovní migrace, migrace za účelem sňatku a nedobrovolná migrace – uprchlictví. Každá z nich se více rozvinula v jiné době. Nejdříve a také v největší míře čelila Jižní Korea migraci pracovní.

[10] Dalšími jsou Tchaj-wan, Japonsko, Malajsie, Hong Kong a Singapur.

4.1 Pracovní imigrace

Imigrace do Jižní Koreje začala na konci 80. let, kdy se v Jižní Koreji projevil nedostatek pracovních sil, který ohrožoval další ekonomický růst země. Odhaduje se, že na konci 80. let chybělo v Jižní Koreji asi 100 tisíc pracovníků, především v malých a středních výrobních podnicích. (Kim Andrew Eungi, 2010: 87) Jiné zdroje hovoří dokonce o 250 tisíc chybějících pracovnících v roce 1992. (Akaha, Vassilieva, 2005: 207) Jižní Korea zaznamenala zpomalení růstu množství pracovní síly související se snižováním růstu populace pomocí programů rodinného plánování a vyčerpáním nadbytku pracovní síly na venkově, kdy velká část obyvatel venkova již odešla do měst. Snížení počtu dostupné pracovní síly způsobilo také prodloužení školní docházky.

Přestože velká část korejských výrobních podniků kvůli nedostatku pracovní síly a nárůstu mezd přesunula své továrny do zahraničí, zejména malé a střední podniky bez dostatečného kapitálu stále poptávaly levnou pracovní sílu z ciziny. (Lee Byoungha, 2010: 51) Stejně tak některá odvětví nemají možnost se přesunout za hranice a zaznamenala nedostatek pracovních sil. Zahraniční pracovníci tak byli nejčastěji zaměstnáni ve výrobě, ve stavebnictví a také v pohostinství a v pečovatelských službách.

Ve větší míře však imigrace do Jižní Koreje začala až po roce 1993, kdy korejská vláda přehodnotila svoji imigrační politiku a zavedla tréninkové vzdělávací programy[11] pro zahraniční pracovníky. V první řadě povolila pobyt zhruba 61 tisícům z celkových 68 tisíc dosavadních nelegálních zahraničních pracujících imigrantů. Každým rokem poté přicházelo do Jižní Koreje čím dál tím více zahraničních pracovníků. V roce 1994 jich bylo dalších 30 tis., v roce 1995 50 tis. a v roce 2002 již 85 tis. imigrantů. (Akaha, Vassilieva, 2005: 208)

4.2 Migrace žen a sňatková migrace

Zlom v migračních trendech v Jižní Koreji byl způsoben rovněž nárůstem migrace žen. Stejně jako již dříve v ostatních regionech, během posledních 20 let

[11] Více o podobě zahraniční politiky v podkapitole 5.4.

stoupl i v Asii výrazně počet migrujících žen, a to jak v mezinárodním měřítku, tak v rámci jednotlivých států. Ženy se podílejí zejména na dvou typech migračních toků. V první řadě se jedná o migraci za prací, kdy jsou asijské ženy tradičně zdrojem levné pracovní síly ve vyspělejších státech mimo Asii i uvnitř regionu. Druhý případ představuje sňatková migrace, kdy se asijské ženy stěhují, aby se v hostitelské zemi provdaly. Tento fenomén je opět patrný v celosvětovém i regionálním měřítku. V současnosti mezi ženami výrazně převládá migrace za účelem sňatku, která tvoří 77 % veškeré mezinárodní migrace žen. (Seol, 2006: 38)

Migrace za účelem budoucího sňatku není pouze asijský trend. Na druhou stranu je v této oblasti výrazně rozšířenější a znatelnější. Na počátku 90. let byly v Jižní Koreji mezinárodní sňatky stále spíše raritou – představovaly pouhá 1-3 % všech uzavřených sňatků, v roce 2005 však již tvořily přes 13 % všech sňatků. Za dobu, kdy celkový počet sňatků klesl o přibližně 20 %, počet mezinárodních sňatků se téměř zdesetinásobil. Během 15 let se počet zahraničních manželek znásobil padesátkrát. (Korean National Statistical Office)

Tabulka 9: Počet mezinárodních sňatků v letech 1990 - 2009

Rok	Celkový počet sňatků	Mezinárodní sňatky (počet, %)		Cizinci – ženy (počet, %)		Cizinci – muži (počet, %)	
1990	399 312	4 710	1,2	619	0,2	4 091	1
1991	416 872	5 012	1,2	663	0,2	4 349	1
1992	419 774	5 534	1,3	2 057	0,5	3 477	0,8
1993	402 593	6 545	1,6	3 109	0,8	3 436	0,8
1994	393 121	6 616	1,7	3 072	0,8	3 544	0,9
1995	398 484	13 494	3,4	10 365	2,6	3 129	0,8
1996	434 911	15 946	3,7	12 647	2,9	3 299	0,8
1997	388 591	12 448	3,2	9 266	2,4	3 182	0,8
1998	375 616	12 188	3,2	8 054	2,1	4 134	1,1
1999	362 673	10 570	2,9	5 775	1,6	4 795	1,3
2000	334 030	12 319	3,7	7 304	2,2	5 015	1,5
2001	320 063	15 234	4,8	10 006	3,1	5 228	1,7
2002	306 573	15 913	5,2	11 017	3,6	4 896	1,6
2003	304 932	25 658	8,4	19 214	6,3	6 444	2,1
2004	310 944	35 447	11,4	25 594	8,2	9 853	3,2
2005	316 375	42 356	13,6	31 180	9,9	11 941	3,8
2006	332 752	38 759	11,9	30 208	9,1	9 482	2,8
2007	345 592	37 560	11,1	29 140	8,4	8 351	2,7
2008	327 715	36 204	11	28 163	8,6	8 041	2,4
2009	309 759	33 300	10,7	25 142	8,1	8 158	2,6

(Zdroj: Korea National Statistical Office, Population Dynamics - Marriage and Divorce)

Největší skupinu imigrantů – manželek tvoří Číňanky, včetně Joseonjok, tedy korejských Číňanek (26 %), Vietnamky (24 %), Filipínky (5 %), Japonky (4 %) a Kambodžanky (2 %). Do 90. let převládaly sňatky s ženami ze Spojených států a Japonska, avšak po normalizaci vztahů s Čínou v roce 1992[12] prudce vzrostl počet sňatků mezi Korejci a Joseonjok. V posledních několika letech tento počet opět mírně klesá a naopak narůstají svazky s vietnamskými ženami. (Lee Byoungha, 2010: 45)

Jižní Korea stejně jako ostatní východoasijské státy je etnicky velice homogenní země, která si zakládá na tom, aby tomu tak i nadále zůstalo a dlouhodobě uplatňovala velmi striktní imigrační politiku. Není proto divu, že příliv zahraničních manželek představuje překvapující zvrat, se kterým se musí doposud homogenní korejská společnost vypořádat. Sňatek je jednou z mála legálních možností jak získat v Jižní Koreji trvalý pobyt, popřípadě občanství. Pro méně vzdělanou levnou pracovní sílu to znamená jedinou možnost, jak změnit dočasný pobyt na trvalý. (Yang, Lu, 2010: 32)

Důvody, proč došlo v posledních dvou desetiletích k takto markantnímu nárůstu právě migrace žen, je třeba zkoumat ve dvou hladinách analýzy – jednotlivce a systému. Z pohledu jednotlivce bezpochyby došlo ke změně vnímání migrace ze strany žen. Ženy se staly nezávislejšími a více než dříve jsou ochotné se přestěhovat, aby zvýšily kvalitu svého života. Ve většině případů sňatkové migrace se nejedná o předem domluvené svazky vynucené ze strany příbuzných, ale o projev vůle samotné ženy. Společenská struktura, která prošla v uplynulých desetiletích výrazným přerodem, představuje delimitující faktor. Migrace žen je na úrovni systému spjata s globalizací, která s sebou nese větší informovanost, lepší dopravní infrastrukturu a zpřístupnění pracovních trhů cizincům, což jsou všechno faktory, které vyšší míru migrace favorizují.

[12] Úzké vazby mezi Čínou a Jižní Koreou byly zpřetrhány během japonské okupace Koreje. Následná korejská válka rozdělila zemi na dvě části, přičemž Čína se postavila na stranu Severní Koreje a tím umocnila narůstající antagonismus mezi Čínou a Jižní Koreou. Po několik let trvajícím úsilí Jižní Koreje o opětovné navázání diplomatických vztahů, se oba státy v roce 1992 dohodly na normalizaci a rozvoji vzájemných vztahů. (Liu, 1993: 1083)

Kromě společenských změn jak na úrovni jednotlivce, tak na úrovni systému, však k nastartování tohoto trendu byl zapotřebí ekonomický impuls nabídky a poptávky. Poptávka po manželkách ze zahraničí vyvstala zejména mezi dosud neženatými muži žijícími v zemědělských oblastech a rozvedenými nebo ovdovělými muži z nižších sociálních vrstev. (Lee Byoungha, 2010: 46)

S ekonomickým boomem, který Jižní Korea během posledních desítek let zažila, výrazně vzrostla míra urbanizace a tedy i migrace z venkovských oblastí do měst. Na tomto přesunu se z velké části podílely ženy, které nebyly na rozdíl od mužů vázány půdou a povinností postarat se o své rodiče. Ženy navíc více než dříve studují a zvyšuje se tedy věk, kdy uzavírají sňatky. Nepoměr mezi zastoupením pohlaví v některých venkovských regionech dosahuje od 90. let až 300 mužů na 100 žen a v menších městech až 200 mužů na 100 žen. (Lee Byoungha, 2010: 46) Není proto divu, že ve venkovských oblastech tvořily v roce 2007 mezinárodní sňatky 41 % všech uzavřených sňatků. (OECD, 2009) I bez vlivu exodu žen z venkova do města však dlouhodobá preference mužských potomků v jihokorejské společnosti způsobuje nerovnováhu mezi pohlavími. (Seol, 2006: 37)

Poptávka ze strany žen pramení zejména z jejich nepříznivé finanční situace a touze po lepším životě. Lepším životem je však třeba chápat nejen lepší ekonomické zázemí, ale také život v jiném kulturním prostředí s modernějším chápáním manželství a větší mírou emancipace žen. (Yang, Lu, 2010: 34) Většina těchto žen pochází ze střední vrstvy a v domovské zemi již předtím pracovala a často živila rodinu. (Seol, 2006: 42)

Prudkému nárůstu migrace za účelem sňatku na začátku 90. let pomohla také politika venkovských regionů favorizující příchod cizinek do těchto oblastí nazvaná *Getting Rural Bachelors Married*. (Lee Byoungha, 2010: 59) Stejně tak tento typ migrace podporují různí zprostředkovatelé a seznamovací agentury, kteří ženám zjednodušují realizaci jejich touhy po změně.

Do těchto struktur se poté často zapojují samotné ženy, které již do Jižní Koreje migrovaly z jiné asijské země a vytváří se tak rozsáhlá síť kontaktů a vazeb mezi hostitelskou a domovskou zemí. Až dvě třetiny migrujících žen mají před

příchodem do Jižní Koreje již navázané kontakty a nepřicházejí do neznáma. Mezinárodní snoubenci jsou si nejčastěji představeni příbuznými nebo se setkají skrze náboženské organizace či seznamovací agentury. Seznámení příbuznými je nejčastější v případě Číňanek. Japonky, Filipínky a Thajky navazující nejčastěji vztahy skrze náboženské organizace a ženy z Vietnamu a střední a východní Evropy využívají služeb seznamovacích agentur. Způsob, jakým se páry potkají, také určuje, kolikrát se manželé před svatbou shledají. Velká část párů se do svatby nikdy nesetká. (Seol, 2006: 40)

Patrná preference sňatkové migrace před migrací za prací má své příčiny v možnostech uplatnění imigrantek na trhu práce v hostitelské zemi. Ženám se obvykle daří najít práci pouze v „zábavním" průmyslu, zejména jako společnice či tanečnice. (Yamanaka, Piper, 2005: 2) Zahraniční manželky jsou obecně společností přijímány lépe než stigmatizované pracovnice a pro ženy je tedy výhodnější zvolit variantu migrace za účelem sňatku. Zároveň se tak z jejich pohledu vystavují menšímu bezpečnostnímu riziku.

Jak již bylo zmíněno výše, všechny východoasijské státy uplatňují striktní imigrační politiku. Zahraniční pracovníci mají právo pouze na dočasný pobyt a pouze skrze sňatek je možné získat povolení k dlouhodobému pobytu. (Yang, Lu, 2010: 32) Většina žen, které migrující primárně za účelem sňatku, však nakonec v Jižní Koreji také pracuje. Podle statistik z roku 2005 dokonce 60 % provdaných imigrantek pracuje, což je o 10 % více než mezi samotnými Korejkami. Více než polovina (52 %) těchto žen byla zaměstnána v restauracích, 14 % v továrnách, 13 % ve školství a značná část si zařídila vlastní podnikání. (Seol, 2006: 42)

4.3 Nedobrovolná migrace (uprchlictví)

V celosvětovém srovnání patří Jižní Korea k zemím s nejnižším počtem žadatelů o azyl vůbec. Nedobrovolná migrace, resp. uprchlictví do Jižní Koreje tvoří velmi malou část celkové migrace do Jižní Koreje a v celkových statistikách je nedobrovolná migrace proti ostatním typům téměř zanedbatelná. Vzhledem k tomu, že však valná většina uprchlíků směřujících do Jižní Koreje přichází

z KLDR[13], vydalo by toto téma na samostatnou práci. Pro potřeby této práce však bude problematika pouze stručně nastíněna.

Do 90. let bylo uprchlictví ze Severní Koreje ojedinělé. Za léta 1990-1994 do Jižní Koreje přišlo pouhých 86 severokorejských utečenců a až do roku 1999 jejich roční úhrn nepřesáhl stovku. Ekonomický úpadek KLDR, následný hladomor a zvolnění kontrol na hranicích s Čínou však způsobily značný nárůst počtu severokorejských uprchlíků v Jižní Koreji. Na konci roku 2010 již celkový počet uprchlíků činil přes 20 000 s tím, že ročně do země přijde dalších 2500 – 3000 utečenců. (International Crisis Group, 2011: 1)

Tabulka 10: Počet uprchlíků z KLDR do Jižní Koreje[14]

Rok	Muži	Ženy	Celkem
1990-1994	80	6	86
1995	35	6	41
1996	43	13	56
1997	56	30	86
1998	53	18	71
1999	90	58	148
2000	179	133	312
2001	294	289	583
2002	506	632	1138
2003	469	812	1281
2004	626	1268	1894
2005	423	960	1383
2006	509	1509	2018
2007	570	1974	2544
2008	612	2197	2809
2009	666	2261	2927
2010	578	1798	2376

(Zdroj: Data & Statistics, Ministry of Unification, 2011)

Z pohledu jihokorejského práva se však nejedná o uprchlíky, ale o občany Jižní Koreje, neboť Severní Korea je stále považována za součást teritoria země, i když na tomto území momentálně neuplatňuje svoji moc. Proto ani severokorejští uprchlíci nejsou zahrnuti v ostatních statistikách o mezinárodních migrantech.

[13] V roce 2003 přišlo do Koreji pouze 139 uprchlíků z jiných zemí než KLDR. (United States Committee for Refugees and Immigrants, 2004)
[14] Skutečná čísla se mohou lišit. Tato data vycházejí z oficiálních statistik Ministerstva pro sjednocení, které započítává uprchlíky, kterým je poskytnuta oficiální ochrana.

Vzhledem k tomu, že hranice mezi Severní a Jižní Koreou je nejstřeženější na světě, většina severokorejských uprchlíků utíká nejdříve do Číny a tam žádá o azyl na některé z ambasád vyspělých demokratických zemí nebo pokračuje přes další státy do Jižní Koreje. Přestože ČLDR podepsala Úmluvu o právním postavení uprchlíků (1951), není pozice Severokorejců v Číně jednoduchá, neboť čínská vláda je nepovažuje za uprchlíky, ale za ilegální imigranty a v případě, že je odhalí na čínském území, deportuje je zpět do Severní Koreje.

Většina severokorejských uprchlíků uvádí jako důvod jejich odchodu ze země špatnou ekonomickou situaci (60,2 %), doprovázení jiných uprchlíků (15 %), nesouhlas s komunistickým režimem (9,6 %) a perzekuci (6,9 %). (Park, 2004)

Jak je patrné z uvedené tabulky, i v případě uprchlictví z KLDR se změnil charakter migrantů. Dříve utíkali zejména muži, často příslušníci ozbrojených složek. S rapidním zhoršením situace v Severní Koreji se však zvýšil počet těch, kteří odcházejí z ekonomických důvodů a vzrostl tak rovněž počet žen a celých rodin, které zemi opouštějí. (Situation report on international migration in East and South-East Asia, 2008: 85)

Severokorejci, kterým se úspěšně podaří dostat do Jižní Koreje, obdrží od jihokorejské vlády speciální asistenci, včetně finanční pomoci a vzdělávacího programu, která jim má pomoci se lépe integrovat do jihokorejské společnosti, najít si práci a vyrovnat se s novou životní situací.

Co se týče žadatelů o azyl z jiných zemí než z KLDR, je Jižní Korea velice striktní. Teprve v roce 2002 poprvé ve své historii vyhověla žádosti o azyl, a to muži z Eritrei. V následujících letech byla Jižní Korea benevolentnější, i přesto se však počet uprchlíků přicházejících do Jižní Koreje z ostatních států pohyboval v desítkách a ve srovnání s uprchlictvím z KLDR je zanedbatelný.

4.4 Vládní imigrační a integrační politika

4.4.1 Vývoj imigrační politiky a integrační politiky

Když na konci 80. let poprvé ve větší míře začal příliv imigrantů do Jižní Koreje, jihokorejská vláda neměla žádnou systematickou imigrační politiku. Jejím

hlavním cílem bylo udržet ekonomický růst a podporovat příliv imigrantů, kteří by zaujali volná pracovní místa. Na druhou stranu se však vláda bála, že by imigranti mohli zhoršit pracovní podmínky Korejců, případně jim i vzít práci a narušit dlouhodobou etnickou homogenitu země, a proto uplatňovala velice striktní imigrační politiku, která dovolovala vstup pouze určitému počtu zahraničních pracovníků, a to na omezenou dobu. (Akaha, Vassilieva, 2005: 205)

Vlivem této radikální imigrační politiky byl na začátku 90. let počet imigrantů v Jižní Koreji pouze v řádech tisíců a nedostatek pracovní síly v některých odvětvích začínal být alarmující. Vláda se snažila různými programy docílit toho, že imigranti odvedou potřebnou práci a poté se vrátí do země původu. Ve spolupráci s velkými obchodními společnostmi zavedla v roce 1993 průmyslové tréninkové vzdělávací programy, kterými lákala zahraniční pracovníky do Jižní Koreje. Počet zahraničních pracovníků se tak v Jižní Koreji během zhruba deseti let zněkolikanásobil. Na konci roku 1993 žilo podle odhadů v Jižní Koreji přibližně 630 000 cizinců, z nichž větší část legálně. (Akaha, Vassilieva, 2005: 206) Jižní Korea povolila příchod zahraniční pracovní síly do konkrétních odvětví, která trpěla nedostatkem lokálních pracovníků; jmenovitě do textilního, chemického a automobilového průmyslu. Původně byla udělována pracovní povolení a povolení k pobytu na dobu jednoho roku, ale se stále narůstajícím počtem zájemců byla doba zvednuta na dva roky. Aby bylo možné imigrovat za prací do Jižní Koreje, musel se daný pracovník zúčastnit uvedeného tréninkového programu. K tomu však bylo potřeba splnit několik podmínek. Program byl určen pouze pro státní příslušníky 14 vybraných asijských zemí, kteří byli ve věku 18-35 let a měli čistý trestní rejstřík. (Akaha, Vassilieva, 2005: 206)

Smyslem bylo odvedení potřebné práce a následný návrat imigrantů do své země. To se však stejně jako v mnohých jiných vyspělých státech nestalo a jihokorejská čistě ekonomicky orientovaná pro-imigrační politika nezvládala reagovat na problémy, které usazení imigrantů provázelo. Ekonomické smýšlení vlády bylo zejména na úkor bezpečnosti jak místního obyvatelstva, tak samotných migrantů. Chybějící politický a právní rámec pro imigraci znamenal nedodržování lidských práv imigrantů a nemožnost jejich začlenění do společnosti. Restriktivní

imigrační politika vedla ke strmému nárůstu nelegálních imigrantů, kteří však byli vystavování ještě horšímu zacházení než ti legální. S ilegálními imigranty je spjat další aspekt jihokorejské imigrační politiky. Zahraniční manželky Korejců automaticky naturalizací získají jihokorejské státní občanství. To však neplatí v opačném případě, kdy se Korejka provdá za cizince. Nebyly tedy ojedinělé případy, kdy si jihokorejská žena vzala ilegálně zaměstnaného cizince, který však musel pravidelně každé tři měsíce žádat o povolení k pobytu. (Akaha, Vassilieva, 2005: 207)

S tím jak počet imigrantů narůstal a související problémy byly více markantní, začaly se problematice špatných pracovních podmínek migrantů a porušování jejich lidských práv věnovat různé nevládní organizace, které tlačily na vládu, aby přijala vhodná opatření.

V reakci na to jihokorejská vláda zavedla tzv. Program pracovních povolení (*Employment Permit Program*), v rámci kterého garantovala všem imigrantům dodržování lidských práv a v souvislosti se vzrůstajícím počtem mezinárodních sňatků se také začala zabývat dlouhodobou integrací těchto imigrantů do společnosti.

Od roku 2006 korejská vláda sama deklarovala posun k multikulturní společnosti, který v politické rovině znamená důraz na integrační politiku oproti dosavadní kontrolní imigrační politice. V roce 2006 Komise pro zahraniční politiku stanovila tři pilíře přístupu vůči imigrantům: 1) ochrana lidských práv cizinců, 2) zvýšení konkurenceschopnosti přilákáním kvalifikované pracovní síly a omezením přílivu nekvalifikovaných pracovníků a 3) podpora multikulturní společnosti a začlenění cizinců do společnosti. (Lee Byoungha, 2010: 49)

Ve stejném roce také jihokorejská vláda vyhlásila tzv. Velký plán (*Grand Plan*), ve kterém znovu deklarovala svoji vizi multikulturní Jižní Koreje a ve kterém kladla důraz na společenské začlenění zejména cizinek provdaných za Korejce. Měnící se vnímání imigrace se projevilo také přijetím dalších zákonů týkajících se života imigrantů. V roce 2008 jihokorejský parlament schválil Základní zákon o cizincích v Jižní Koreji (*Basic Law Pertaining Foreigners in Korea*), který představuje právní

rámec pro pomoc migrantům a ochranu lidských práv cizinců žijících v Jižní Koreji. Ve stejné době byl také novelizován zákon vztahující se na mezinárodní manželství a rodiny jakožto na specifickou skupinu migrantů.

V roce 2008 byl jihokorejským ministerstvem spravedlnosti vyhlášen První základní plán pro imigrační politiku (*First Basic Plan for Immigration Policy*) na období 2008 – 2012, který stanovil následující zásady: 1) zvyšování konkurenceschopnosti skrze politiku otevřených dveří, 2) směřování k vyvinuté multikulturní společnosti respektující lidská práva a práva menšin, a 3) zajištění respektování zákonů týkajících se imigrace. (Kim Andrew Eungi, 2010c: 119)

Vzhledem k potřebám jihokorejské ekonomiky se vláda soustředila zejména na pracovní migraci. Jihokorejská vláda zaujala rozdílný postoj k různým skupinám migrantů. Následující text představí, jak se lišil přístup k pracovním migrantům kvalifikovaným a nekvalifikovaným, etnickým Korejcům s cizím občanstvím a cizinkám provdaným za Korejce.

4.4.2 Diferencovaný přístup vůči různým skupinám migrantů

Pracovní imigranti

Imigrační politiku Jižní Koreje lze rozdělit na politiku vůči nekvalifikovaným a vysoce kvalifikovaným zahraničním pracovníkům. Příchod kvalifikované pracovní síly je jednou z priorit jihokorejské vlády během posledních let a adekvátně tomu je také nastavena imigrační politika vůči těmto imigrantům. Vláda aktivně usiluje o přilákání vysoce vzdělaných pracovníků do země a na rozdíl od těch nekvalifikovaných jim nabízí získání jihokorejského občanství.

Naopak politika vůči nekvalifikovaným pracovníkům zůstává velice restriktivní. Snahou vlády je sice přilákat i nekvalifikované pracovníky, kteří by zaujali uvolněná pracovní místa, ale tito dostávají pouze krátkodobá povolení k pobytu a po stanovené době by měli zemi opět opustit a vrátit se do své domovské země. Na nekvalifikované pracovníky se nevztahovala integrační politika, neboť na ně bylo nahlíženo pouze jako na dočasnou levnou pracovní sílu. Tito zahraniční pracovníci rovněž nepožívali všechna práva jako jihokorejští a vysoce kvalifikovaní

pracovníci a neměli právo se organizovat v odborech. Jejich situace se výrazně nezlepšila ani po zavedení Programu pracovních povolení (*Employment Permit Program*).

Jižní Korea se bála situace, která nastala v západní Evropě, kdy dočasní pracovníci zůstali v zemi na trvalo. I v současnosti tak nekvalifikovaní pracovníci mohou získat pouze povolení k pobytu na maximální dobu tří let a nesmějí si s sebou přivést rodinné příslušníky. (Lee Byoungha, 2010: 51) Nevztahují se na ně ani ustanovení zákona o mezinárodních manželstvích, což například znamená, že dětem nekvalifikovaných migrantů není poskytnuto vzdělání. Tuto restriktivní politiku jihokorejská vláda i přes protichůdné deklarace o multikulturní společnosti zdůvodňuje snahou o zachování etnicky homogenní společnosti, na které si dlouhodobě velice zakládá.

Je tedy zřejmé, že vůči pracovním migrantům Jižní Korea uplatňuje politiku rozdílných přístupů. Kvalifikovaná pracovní síla je vítána a vláda podporuje její dlouhodobé začlenění do jihokorejské společnosti. Naopak na nekvalifikované pracovníky je nahlíženo jen jako na levnou pracovní sílu, která je krátkodobě žádaná, ale v dlouhodobém měřítku se očekává, že se vrátí do své domovské země.

Etničtí Korejci s cizím státním občanstvím

Během druhé poloviny 20. století nezanedbatelná část korejské populace emigrovala do zahraničí, zejména do Japonska, Číny, Ruska a do Spojených států. Není tedy divu, že se v období vysoké poptávky po pracovní síle vracejí do své rodné země. V mnohých případech se však jedná o zahraniční Korejce druhé nebo třetí generace, kteří ani nemají jihokorejské občanství, příp. o naturalizované etnické Korejce.

Pro jihokorejskou vládu představují pravděpodobně nejdůležitější skupinu imigrantů, a to nejen proto, že jsou nejpočetnější, ale především proto, že se sami dožadují zvláštního privilegovaného zacházení. Přitom se však ve většině případů jedná o nekvalifikované pracovníky, na které se obecně vztahují velice striktní pravidla.

V 90. letech, kdy se celkově zvedla vlna imigrace do Jižní Koreje, začala jihokorejská vláda formulovat také politiku vůči zahraničním Korejcům. Ta odrážela požadavky různých skupin etnických Korejců, které se lišily podle země rezidence. Etničtí Korejci s čínským občanstvím (Joseonjok) požadovali více pracovních příležitostí v Jižní Koreji a naopak například američtí Korejci chtěli posílit jejich právní a ekonomické postavení. (Lee Byoungha, 2010: 53) I přes deklarovanou nediskriminační politiku se přístup vůči etnickým Korejcům s různým občanstvím liší. Nejvýraznější jsou rozdíly právě mezi dvěma zmíněnými skupinami, které jsou také nejpočetnější.

Joseonjok se začali vracet do Jižní Koreje na konci 80. let, tedy ve stejné době, kdy výrazně vzrostla imigrace nekvalifikovaných pracovníků z ostatních zemí. Čínští Korejci však byli rovněž převážně nekvalifikovaní pracovníci. Jihokorejská vláda se v té době tedy musela rozhodnout, zda na ně bude pohlížet jako na ostatní nekvalifikované pracovní migranty nebo vůči nim zaujme odlišný postoj. Důležitou roli při rozhodování hrál fakt, že většina čínských Korejců odešla ze země před vznikem Korejské republiky (1), že většina z nich původně pocházela ze severokorejského území (2), že jejich masivní imigrace do Jižní Koreje mohla mít negativní dopad na ekonomickou situaci země (3) a že Jižní Korea neměla dobré diplomatické vztahy s Čínou (4). (Lee Byoungha, 2010: 54) Na druhou stranu Jižní Korea nemohla jednoduše opomíjet argumenty čínských Korejců, kteří tvrdili, že jsou potomky těch, kteří v minulosti odešli do Číny bojovat proti japonské okupaci.

Jižní Korea k nim nakonec zaujala stejný postoj jako k ostatním pracovním imigrantům. Museli tedy projít tréninkovým vzdělávacím programem a doba jejich pobytu byla omezená. Nicméně v rámci tréninkových programů požívali určité výhody, neboť z pohledu jihokorejské vlády alespoň nepředstavovali hrozbu pro homogenitu jihokorejské společnosti. Po ekonomické krizi, která postihla Jižní Koreu v roce 1997, potřebovala jihokorejská ekonomika investice od zahraničních Korejců, a proto se vláda rozhodla změnit svůj přístup a přijala novou legislativu. Zákon o imigraci a právním postavení zahraničních Korejců však považoval za zahraniční Korejce pouze ty, kteří opustili zemi po roce 1948 a pro Joseonjok tedy neznamenal žádné zlepšení jejich situace.

Cílem tohoto zákona bylo opět přilákat do Jižní Koreje vysoce kvalifikované, zejména anglofonní Korejce ze zahraničí. Podle tohoto zákona kvalifikovaní zahraniční Korejci obdrží speciální vízum, které jim zaručuje ekonomickou svobodu, opravňuje je k tomu, aby nabývali nemovitosti a dává jim právo požívat výhody jihokorejského systému sociálního zabezpečení. (Lee Byoungha, 2010: 56) Vzhledem k charakteru migrace z ostatních zemí se ustanovení tohoto zákona vztahovala zejména na americké Korejce, kteří opouštěli Jižní Koreu od 60. let.

Čínští Korejci usilovali o prohlášení zákona za protiústavní a požadovali, aby se na ně vztahovaly stejné podmínky jako na americké Korejce. Jihokorejská vláda sice po rozhodnutí ústavního soudu o diskriminačním charakteru zákona o imigraci změnila definici zahraničních Korejců, ale zákon stále preferoval kvalifikované pracovníky a tedy pro čínské Korejce nepředstavoval výraznější změnu.

Vláda se poté v roce 2002 po dalších stížnostech čínských Korejců rozhodla situaci řešit zavedením Programu řízení zaměstnání zahraničních Korejců (*Employment Management Program for Overseas Koreans*), který měl zahraničním Korejcům pomoci si v Jižní Koreji najít práci. Ten byl o dva roky později spojen s nově zavedeným Programem pracovních povolení (*Employment Permit Programem*) s tím, že se na etnické Korejce vztahovaly příznivější podmínky než na ostatní pracovní migranty. Další posun nastal v roce 2007, kdy Jižní Korea zavedla Program pracovních návštěv (*Working Visit Program*), který umožňoval etnickým Korejcům jednodušeji získat vízum na delší časový úsek. Automaticky toto privilegované vízum, tzv. H-2 vízum, obdrží ti, kteří mají příbuzné v Jižní Koreji. (Lee Byoungha, 2010: 58)

Obvykle vysoce vzdělaní a kvalifikovaní američtí Korejci byli v Jižní Koreji vítáni a jihokorejská vláda dlouhodobě usilovala o to, aby jich do země přilákala co nejvíce. Nastavila proto pravidla tak, aby pro ně bylo snadné obdržet dlouhodobé povolení k pobytu, příp. nabýt jihokorejské občanství. Jejich situace byla ošetřena výše zmíněným zákonem, který jim prakticky garantoval stejná práva, jaká požívají jihokorejští občané.

Rozdílný přístup vůči Korejcům s různým občanstvím nemá původ v preferenci jednotlivých zemí, ale spíše v charakteru migrantů z jednotlivých zemí.

Migranti – manželé a manželky Korejců

Mezinárodní manželství a rodiny jsou cílovou skupinou jihokorejské integrační politiky. Na jejich rostoucí počet vláda reagovala v roce 2006 přijetím Velkého plánu a Zákona na podporu multikulturalismu (*Multicultural Support Act*), jejichž cílem bylo začlenit přivdané cizinky a jejich děti do jihokorejské společnosti. Tento zákon upravuje postavení agentur zprostředkovávajících mezinárodní sňatky a obsahuje ustanovení na ochranu cizinek před domácím násilím, poskytuje podporu nově příchozím ženám, podporuje vzdělávání dětí z mezinárodních rodin a poskytuje ženám sociální zabezpečení. V návaznosti na legislativní novinky vznikaly nové vzdělávací programy zaměřující se na výuku korejského jazyka a kultury. Tyto kurzy byly orientovány právě na mezinárodní rodiny. Zároveň se také změnily učební osnovy, které nově kladly důraz na multikulturnost Jižní Koreje a opustily od dosavadního konceptu čistoty krve. (Lee Byoungha, 2010: 60)

V přístupu k mezinárodním sňatkům lze zaznamenat dva hlavní trendy. Za prvé se odvrací pozornost od žen samotných k rodinám - na ženy tedy není nahlíženo pouze jako na imigrantky a manželky Korejců, ale především jako na matky jihokorejských dětí. Zda je cizinka matkou dětí korejského otce, hraje klíčovou roli v posuzování jejích práv. V případě, že je matkou korejských dětí, má nárok na dávky sociálního zabezpečení pro rodiny. Zároveň pokud dojde k rozvodu a cizinka je bezdětná, musí se navrátit do své země původu. V případě, že však porodila potomky korejskému muži, je oprávněna v zemi zůstat a starat se nadále o děti. V rámci pro-integrační politiky mezinárodních rodin organizuje jihokorejská vláda vzdělávací programy pro zahraniční manželky, kde by si měly osvojit roli tradiční korejské manželky.

Za druhé se vláda odklání od restriktivní imigrační politiky a přiklání se k integraci rodinných migrantů. Podle jihokorejské vlády by příchod cizinek, které se vdají za Korejce, mohl pomoci vyřešit kriticky nízkou míru porodnosti a zlepšit demografickou situaci země. Tomu svědčí také fakt, že autorem Velkého plánu je

Prezidentská komise pro stárnutí společnosti a populační politiku (*Presidential Commission for Aging Society and Population Policy*) a nikoliv orgány primárně se zabývající imigrační a integrační politikou.

Nejjednodušším způsobem, jak tedy nabýt jihokorejské občanství, je být příbuzným jihokorejského státního příslušníka. To znamená mít alespoň jednoho rodiče Korejce nebo se za Korejce provdat (resp. oženit se). Počet Korejců, kteří nabyli občanství naturalizací v posledních přibližně deseti letech prudce stoupnul. V roce 2000 nabylo naturalizací občanství pouze 432 Korejců, v roce 2002 jejich počet stoupl na 2 785 a v roce 2003 jich bylo 5 985. (Park, 2004) V roce 2011 celkový počet naturalizovaných Korejců přesáhl 100 tis. (Kim Eun-jung, 2011)

Ti, kteří nemají žádné rodinné vazby na korejské občany, mohou jihokorejské občanství také nabýt, ale tento proces je pro ně výrazně složitější, což se odráží i na počtu těchto případů. V roce 2003 nabylo občanství naturalizací pouze 291 cizinců bez jakýchkoliv rodinných vazeb v Jižní Koreji. (Park, 2004) Cizinci, kteří chtějí získat jihokorejské státní občanství musí prokázat, že na území Jižní Koreje legálně pobývali minimálně po dobu pěti let, ovládají korejský jazyk a rozumí korejské kultuře a historii. Cizinci musejí absolvovat ústní zkoušku z korejského jazyka a písemný test prověřující jejich znalosti korejské kultury.

V obecné rovině je možné shrnout, že Jižní Korea se v průběhu posledních 20 let odklonila od restriktivní imigrační politiky usilující o zachování etnické homogenity jihokorejské společnosti a přiklonila se k budování multikulturní společnosti. Tato proměna jihokorejské přistěhovalecké politiky odráží demografické změny, které způsobily nedostatek žen ve venkovských oblastech a celkový nedostatek pracovních sil v jihokorejské ekonomice. Zároveň však Jižní Korea nechce kompletně liberalizovat příchod migrantů do země a snaží se si vzít ponaučení ze západoevropské zkušenosti. Jižní Korea se chce vyhnout situaci, která nastala v Evropě v 60. letech. Evropské vlády tehdy očekávaly, že žádaní nekvalifikovaní pracovníci odvedou svou práci a vrátí se do svých domovský zemí, což se ovšem nestalo a tito imigranti dlouhodobě zůstali v západní Evropě a představují jednu z největších výzev pro tamější vlády. Jižní Korea usiluje o

rovnováhu mezi protichůdnými potřebami – homogenitou společnosti a potřebou imigrantů k pokrytí demografického deficitu. Některým skupinám migrantů se proto dostává preferenčního zacházení. Upřednostňováni jsou jednak vysoce kvalifikovaní pracovníci, kteří mohou Jižní Koreji pomoci udržet si nastavené závratné tempo růstu, a také ti, kteří jsou rodinnými příslušníky Korejců - zejména zahraniční manželky a matky korejských dětí.

5 Migrační trendy a ekonomický rozvoj ve vztahu k Jižní Koreji

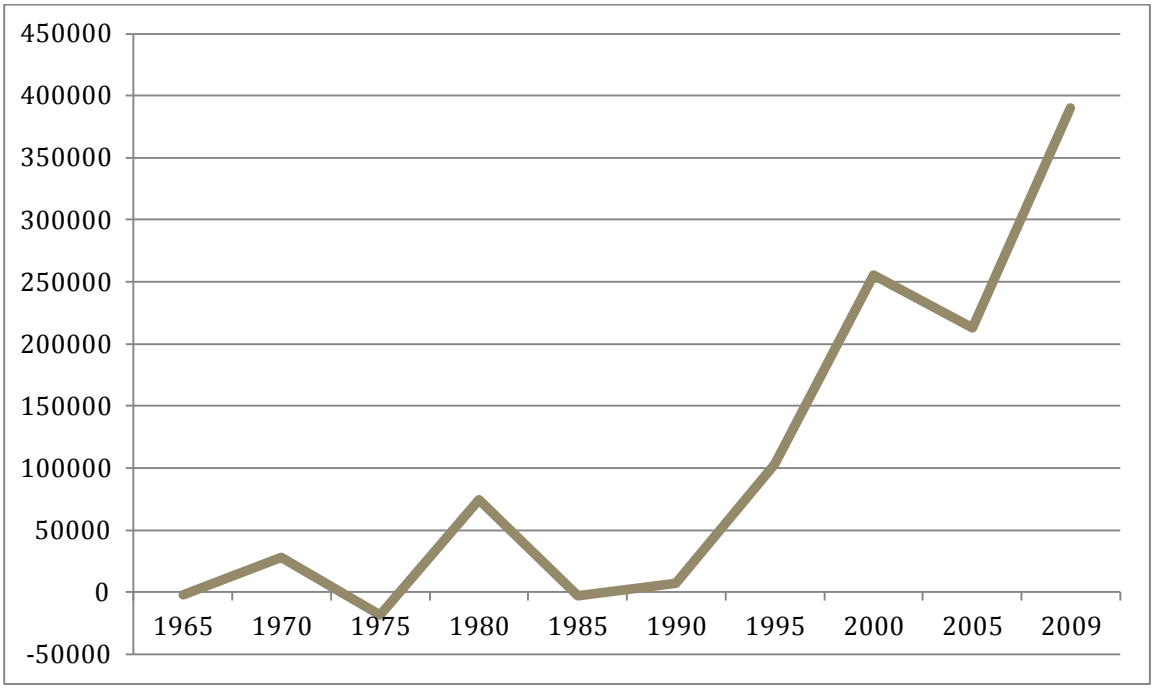
5.1 Emigrace vs. imigrace

V době vzniku samostatné Korejské republiky byla země zničena válkou a stále nesla stopy předcházející japonské okupace. Jihokorejská ekonomika dosahovala pouze zlomku předválečné úrovně a Jižní Korea se řadila mezi nejchudší země světa. V té době již žil v zahraničí nemalý počet etnických Korejců, kteří odešli hledat lepší podmínky k životu. Od nástupu prezidenta Parka došlo k rychlému hospodářskému růstu Jižní Koreje a souvisejícím proměnám společnosti.

Bezprecedentní tempo ekonomického růstu se promítlo i v ostatních oblastech společenského života. Vzhledem k delšímu vzdělávacímu procesu, preferenci kariéry před rodinným životem a vysokým nákladům na výchovu dětí prudce klesla porodnost. Rovněž orientace ekonomiky na pro-exportní odvětví těžkého průmyslu způsobila odchod venkovského obyvatelstva do měst. Nízká porodnost spolu s neustálým ekonomickým růstem vedly k nedostatku (zejména levné) pracovní síly na začátku 90. let a následnému nárůstu pracovní imigrace poté, co jihokorejská vláda částečně uvolnila do té doby velice striktní imigrační politiku. Od 90. let rovněž významně stoupla imigrace za účelem sňatku, kdy do Jižní Koreje přicházely ženy z ostatních asijských zemí, aby se provdaly za jihokorejské muže zejména z venkovských oblastí. Tyto dvě skupiny tvoří vedle navracejících se Korejců hlavní zdroj imigrace do Jižní Koreje.

Následující graf ukazuje vývoj migračního salda cizích státních příslušníků. Je z něj patrné, že k hlavnímu nárůstu imigrace došlo až v 90. letech, kdy země pocítila demografické a společenské důsledky ekonomického růstu a kdy tyto důsledky musela zohlednit při definování své imigrační politiky.

Schéma 12: Migrační saldo – cizí státní příslušníci

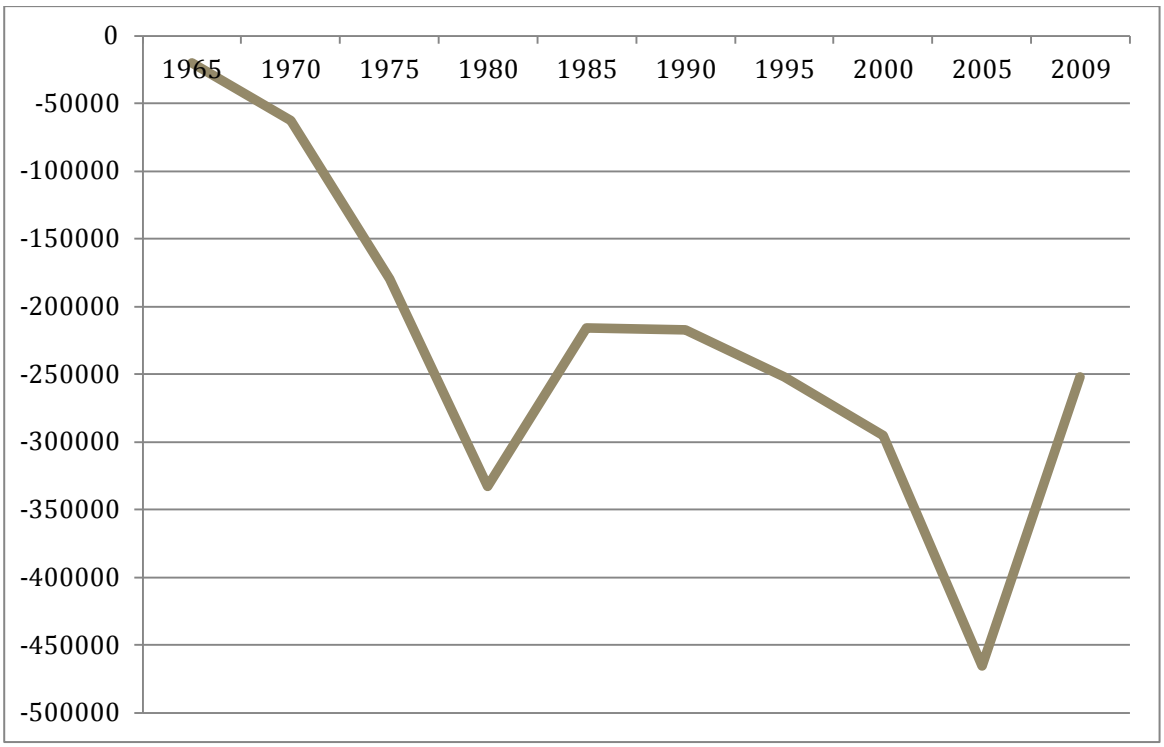
(Zdroj: Korea Service Immigration Office Ministry of Justice, 2009 – vlastní úprava tabulky s. 28-29, celá tabulka viz Příloha 2)

Naproti tomu emigrace probíhala ještě před rozdělením země na dva státy a pokračovala i po ustanovení samostatné Korejské republiky. Důvody pro emigraci se v průběhu času v souvislosti s aktuální situací měnily. Od konce 19. století opouštěli Koreu především zemědělci, kteří hledali v okolních státech, především v Rusku, Číně a Japonsku, úrodnější půdu a lepší podmínky pro život. Během korejské války došlo k nárůstu emigrace do Spojených států, kdy zemi opustily korejské ženy provdané za americké vojáky, jejich potomci a také adoptovaní váleční sirotci. Od 60. let směřovali jihokorejští emigranti do vyspělých západních států, přičemž nadále dominovaly Spojené státy. Hlavní skupinu emigrantů tvořili ti, kteří odešli za svými příbuznými, kteří již žili v zahraničí. Dále se jednalo o pracovní migraci, mezinárodní adopce a migraci za účelem sňatku. V současnosti mezi emigranty převládají mladí Korejci směřující za studiem do zahraničí a ve vyspělých ekonomikách žádaní vysoce kvalifikovaní pracovníci.

Emigrace z Jižní Koreje dlouhodobě narůstala. Až v posledních pěti letech byl zaznamenán výrazný pokles způsobený světovou ekonomickou krizí. Pro Korejce

bylo výhodnější zůstat ve své domovské zemi, které se i přes celosvětové zpomalení ekonomiky dařilo velice dobře. Následující graf odráží popsané trendy.

Schéma 13: Migrační saldo - Korejci

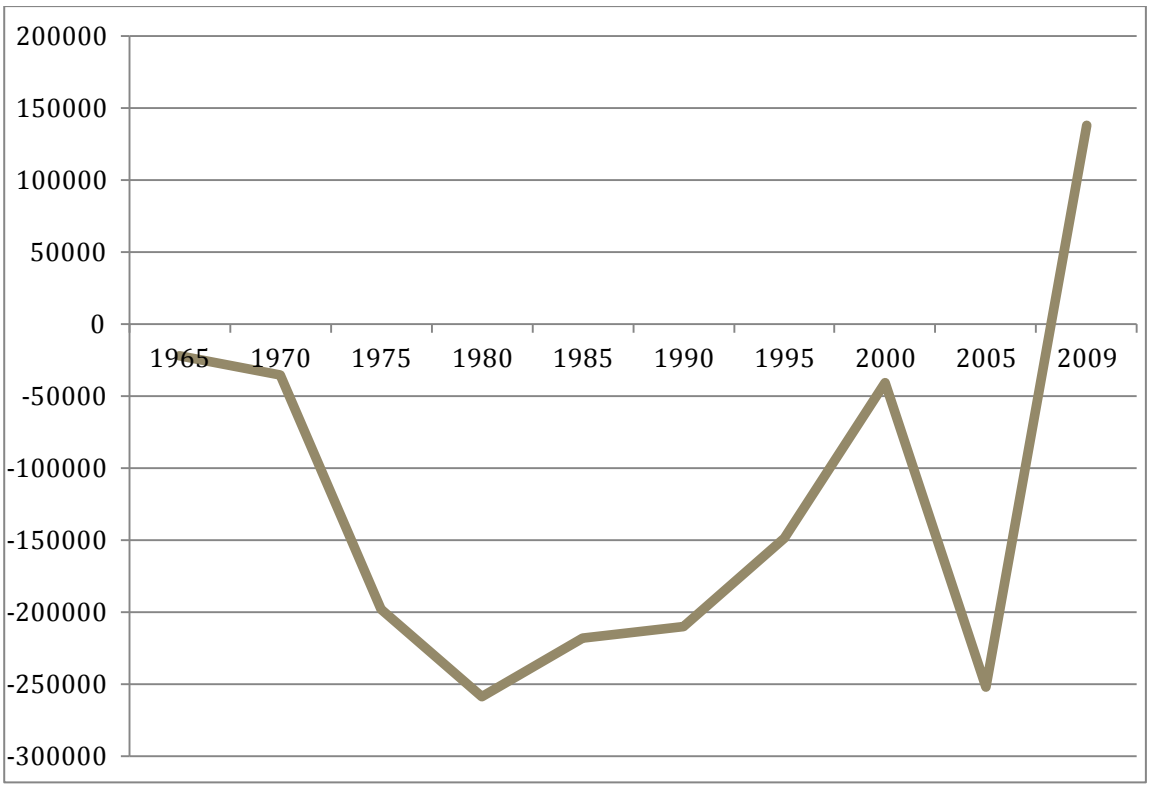

(Zdroj: Korea Service Immigration Office Ministry of Justice, 2009 – vlastní úprava tabulky s. 28-29, celá tabulka viz Příloha 2)

Po celé sledované období rostl celkový objem migrace, což je dáno celosvětovým nárůstem pohybu obyvatel. Avšak dle uvedených statistik rostla také čistá imigrace cizinců do Jižní Koreje a čistá emigrace Korejců do zahraničí. Během posledních 50ti let převažovala emigrace Korejců nad imigrací cizích státních příslušníků. Tento trend se zlomil až v posledních 5ti letech, kdy se Jižní Korea stala v porovnání s ostatními zeměmi lákavější destinací a kdy ustávala emigrace Korejců do zahraničí. Převaha emigrace se prohlubovala až do 80. let, kdy došlo k relativnímu poklesu emigrace Korejců a návratu Korejců žijících v emigraci do Jižní Koreje. K výraznější změně však došlo až v 90. letech, kdy prudce vzrostla pracovní i sňatková imigrace. Migrační saldo se postupně vyrovnávalo, až se v posledních 5ti letech dostalo do kladných hodnot. S výjimkou období 2000-2005, kdy se poměrně zvýšila emigrace Korejců a snížila imigrace do země, se migrační

saldo stabilně vyrovnává. Dlouhodobě převládající emigrace začíná být nahrazována imigrací.

Schéma 14: Celkové migrační saldo

(Zdroj: Korea Service Immigration Office Ministry of Justice, 2009 – vlastní úprava tabulky s. 28-29, celá tabulka viz Příloha 2)

Data použitá v této kapitole pocházejí ze statistik všech příjezdů a odjezdů ze země, které vydal Korejský statistický úřad v roce 2009. Autorka z těchto dat vypočetla migrační saldo pro jihokorejské státní občany, pro cizince a celkové migrační saldo jakožto rozdíl všech příjezdů do země a všech odjezdů ze země. Tyto statistiky vykazují stejné trendy, jaké byly popsané v jednotlivých kapitolách. Statistické tabulky uvedené u jednotlivých témat pocházejí od různých institucí a autorů, a proto se konkrétní čísla mohou odlišovat podle analytikem použité definice migranta.

5.2 Korelace s ekonomickým rozvojem

Jižní Korea začala ekonomicky růst v 60. letech, a to přibližně 8% tempem ročně. Tento růst se promítl nejen v hospodářských výsledcích země, ale také v dalších společenských oblastech. Jižní Korea se zapojila do vzkvétajícího mezinárodního obchodu a přeorientovala se ze zemědělské výroby na pracovně náročná odvětví těžkého průmyslu. To vedlo k přesunu obyvatel z venkovských zemědělských oblastí do měst, kde byly koncentrovány průmyslové závody a továrny. Paralelně s ekonomickým růstem tak došlo k nárůstu míry urbanizace a tedy vnitrostátní migraci. Pro-růstová politika jihokorejské vlády spočívala v dosažení a udržení co nejvyšší zaměstnanosti, a proto bylo v počáteční fázi možné dosáhnout ekonomického růstu i bez zahraničních pracovníků.

Korejská válka předcházející ekonomickému růstu však způsobila odchod nemalého počtu Korejců, zvláště žen a dětí, do Spojených států. Emigrace nadále pokračovala, i když začala Jižní Korea ekonomicky vzkvétat. Důvody byly stále lepší životní podmínky v zahraničí a především spojování rodin, kdy Korejci odcházeli za příbuznými, kteří žili ve Spojených státech již od doby vysílání pracovní síly na počátku 20. století nebo od korejské války. S ekonomickým rozvojem a tedy i růstem bohatství si také více potenciálních emigrantů mohlo dovolit opustit zemi. Emigrace byla zároveň podporována i jihokorejskou vládou, která od toho očekávala vyřešení ekonomických a demografických problémů. (Kim Yong Chan, 2006: 89)

Další společenské i hospodářské důsledky ekonomického boomu se více projevily až po zhruba 30 letech. Stále trvající emigrace Korejců a rostoucí průmysl vyžadující stále větší množství především nekvalifikovaných pracovníků způsobily rostoucí nedostatek pracovní síly. Ten byl v 90. letech již takový, že se jihokorejská vláda obávala zastavení ekonomického růstu, pokud by nebyly učiněny potřebné kroky. Pro potenciální imigranty byla již v té době Jižní Korea lákavou vyspělou destinací, která nabízela lepší pracovní příležitosti a životní podmínky než země jejich původu.

Současně orientace ekonomiky na průmyslová odvětví vedoucí k přesunu obyvatel z venkova do měst vedla ke značné genderové nerovnováze v zemědělských oblastech, která byla ještě umocněna dlouhodobou preferencí mužských potomků. Nedostatek žen a hrozící nedostatek rodin a dětí v těchto oblastech vedl k nárůstu poptávky po mezinárodní sňatkové migrace žen do venkovských regionů.

Jihokorejská vláda na oba podněty reagovala zvolněním striktní imigrační politiky usilující o zachování homogenity společnosti. Od 90. let tak výrazně stoupla mezinárodní migrace do Jižní Koreje. Imigrace nevzrostla okamžitě s ekonomickým rozvojem země, ale až se zpožděním několika desítek let. Tato prodleva byla způsobena tím, že v počátečních fázích ekonomického rozvoje ještě nebyla taková poptávka po levné pracovní síle ze zahraničí. Korejci byli dlouho sami schopní a ochotní pokrýt poptávku po práci. S ekonomickým růstem však již pouze Korejci nestačili a zároveň již nebyli ochotní vykonávat všechny práce. Zvláště tzv. 3D práce[15] spojené s nižším sociálním statusem již nebyly pro Korejce atraktivní a bylo potřeba na ně najmout levnější pracovní sílu ze zahraničí. Zároveň i společenské a demografické změny spjaté s ekonomickým rozvojem se projevují s časovým odstupem. Nedostatek žen na venkově se proto začal projevovat až po několika letech poté, co začal exodus venkovských obyvatel do měst. Impulsem pro nárůst imigrace však byla také změna imigrační politiky Jižní Koreje, která ustoupila od restriktivní politiky a připustila více cizinců do země.

Emigrace rovněž nereagovala na ekonomický růst okamžitě. K odchodu Korejců ze země doházelo před započetím ekonomického boomu stejně jako po něm. Ekonomický růst nevedl v krátkodobém měřítku k ustání emigrace, ale naopak k jejímu navýšení. Až od 80. let emigrační tendence relativně slábly. Zlom, kdy došlo k převážení imigrace cizinců do Jižní Koreje a návratu etnických Korejců do země nad emigrací Korejců, nastal až v posledním desetiletí. Útlum emigrace Korejců je přikládán celosvětové hospodářské recesi a poměrně lepší situaci v domovské zemi. Tendence k vyrovnávání migračního salda jsou však v Jižní Koreji patrné již od 80.

[15] Z anglických slov *dirty* (=špinavé), *dangerous* (=nebezpečný) a *demeaning* (=ponižující, nedůstojný).

let a ve větší míře od 90. let. I bez ohledu na světovou ekonomickou krizi k tomuto zlomu Jižní Korea směřovala.

Lze tedy konstatovat, že v případě Jižní Koreje byly změny v migračních trendech navázané na ekonomický růst. Mezinárodní migrace však nereagovala na ekonomický boom bezprostředně, ale s odstupem přibližně 30ti let. Ekonomický růst nejdříve vedl k nárůstu vnitrostátní migrace (přesunu obyvatel z venkova do měst) a nárůstu emigrace. Až poté, co se projevily i demografické a společenské aspekty ekonomického růstu, se zvedla imigrace do země a naopak začala relativně klesat emigrace. Ekonomický rozvoj má tedy omezený přímý vliv na vývoj migrace. Ve velké míře však migraci ovlivňuje nepřímo skrze společenské změny, které byly zapříčiněny ekonomickým rozvojem. Nelze však říci, že ekonomický rozvoj je jediným faktorem určujícím migrační toky. Veliký vliv při rozhodování zda a kam emigrovat například sehrál fakt, že ve Spojených státech již žije silná korejská komunita.

Nezanedbatelný vliv na migrační trendy Jižní Koreje měla také vládní imigrační politika, a to jak na straně imigrace, tak na straně emigrace. Spouštěcím mechanismem přílivu imigrantů do Jižní Koreje bylo přehodnocení imigrační politiky a její liberalizace. I přes striktní imigrační politiku se objem migrace do Jižní Koreje zvětšoval a vláda nebyla tímto způsobem schopna imigraci zabránit. Na druhou stranu uvolnění imigrační politiky vedlo k silnějšímu nárůstu imigrace, než ke kterému by pravděpodobně došlo, kdyby změna neproběhla. Ke stejnému závěru je možné dojít v případě emigrace Korejců do Spojených států, kdy imigrace do USA rovněž stoupla poté, co byl liberalizován imigrační zákon.

5.3 Aplikovatelnost teorií mezinárodní migrace na případ Jižní Koreje

Tato kapitola se pokusí aplikovat závěry z předchozí kapitoly na představené teorie mezinárodní migrace, přičemž bude postupovat popořadě tak, jak byly teorie uvedeny v této práci. V každém jednotlivém případě bude analyzováno, do jaké míry je daná teorie schopná popsat situaci Jižní Koreje.

Ravensteinova teorie vidí původ mezinárodní migrace v odlišných příjmech a odlišné hustotě obyvatel v různých státech. S rostoucím ekonomickým růstem vzrůstaly v Jižní Koreji i pracovní příležitosti a mzdové ohodnocení, přesto však imigrační toky nabraly na síle až 30 let po začátku ekonomického boomu. Faktor hustoty obyvatel nelze na případ Jižní Koreje aplikovat ani částečně, neboť Jižní Korea patří mezi nejhustěji osídlené země na světě a přesto v posledních letech dochází k nárůstu imigrace a poměrnému snížení emigrace. Faktor vzdálenosti v tomto případě platí omezeně, kdy výjimku tvoří silná imigrace ze Spojených států. Ta je však z velké části tvořena etnickými Korejci navracejícími se do své země, a proto lze obecně říci, že hlavní migrační proudy do Jižní Koreje proudí z ostatních asijských zemí. Hlavním nedostatkem Ravensteinovy teorie, jak ukazuje zde zkoumaný případ, je čistě ekonomické smýšlení, které abstrahuje od ostatních faktorů rovněž silně ovlivňujících migrační trendy. Přestože lze říci, že ekonomický rozvoj měl vliv na vývoj migrace v Jižní Koreji, nelze se úplně ztotožnit s Ravensteinovou teorií, která představuje příliš zjednodušený model, který nepočítá ani s nepřímými vlivy ekonomického rozvoje.

Podobné nedostatky vykazuje také tradiční neoklasická makroekonomická teorie, která staví vývoj migračních toků na mzdových diferenciálech. Tuto teorii je možné aplikovat na pracovní migraci do Jižní Koreje v posledních letech, kdy přicházejí zejména méně kvalifikovaní pracovníci, kteří zde dostanou lepší mzdu než ve své domovské zemi, a také na část emigrace z Jižní Koreje, kdy Korejci odcházeli za lepšími životními podmínkami do zahraničí. Podle této teorie by však mělo s ekonomickým růstem dojít k nárůstu imigrace a poklesu emigrace, což se v případě Jižní Koreje nestalo. Neschopnost této teorie vysvětlit migrační toky Jižní Koreje přikládá autorka nezohlednění časové prodlevy, nepřímých vlivů a ostatních faktorů ovlivňujících migraci.

Teorie historického strukturalismu byla již v obecné rovině překonána, což dokazuje i případ Jižní Koreje. Historičtí strukturalisté vidí mezinárodní migrace pouze jako projev imperialistického kapitalismu, který prohlubuje strádání rozvojových zemí na úkor těch vyspělých. Jižní Korea však ukazuje opak. Přestože

byla Jižní Korea dlouho zdrojem migrantů do rozvinutějších zemí, sama se během posledních 50ti let dostala mezi nejvyspělejší státy světa.

Ekonomická teorie dvojího trhu popisuje jev, kterým prošla Jižní Korea v 90. letech, kdy již Korejci nebyli ochotní vykonávat některé práce spojené s nižším sociálním statusem a bylo zapotřebí na tyto práce najmout levnou pracovní sílu ze zahraničí. Tento vývoj ve smýšlení Korejců kulminoval v 90. letech, kdy se také zvedla imigrace do Jižní Koreje.

Teorie *mobility transition* je aplikovatelná na Jižní Koreu z hlediska vývoje vnitrostátní migrace. Zelinsky ve své teorii popisuje pět postupných fází migrace spojených s ekonomickým rozvojem a celkovým stavem společnosti. První fáze migrace mezi venkovskými oblastmi (*rural-rural migration*), kde žila valná většina obyvatel, trvala v Koreji do poloviny 50. let. Následovala druhá fáze spjatá s přesunem z venkova do měst (*rural-urban migration*), která trvala přibližně mezi lety 1955 – 1985. Následovala třetí fáze, kdy se obyvatelé stěhovali mezi velkými městy (*urban-urban migration*). V současné době se Jižní Korea nachází ve čtvrté fázi, kdy se především projevují demografické důsledky ekonomického rozvoje a přesunu obyvatel. Nicméně tato teorie již do takové míry nevysvětluje změny v mezinárodních migračních tocích. (Kwon, Kwang, 1990: 114) Co se týče mezinárodní migrace, je pokrokem oproti předchozím teoriím zohlednění demografických a společenských důsledků ekonomického rozvoje. Jedná se však spíše o jiné pojetí rozvoje než o teorii zohledňující nepřímé vlivy ekonomického růstu na mezinárodní migrační toky.

Z ekonomických teorií popisuje situaci Jižní Koreje nejlépe teorie migračního hrbu, která tvrdí, že s ekonomickým rozvojem nejdříve stoupá emigrace a až po určité době emigrace klesá a naopak stoupá imigrace. Tento vývoj nastal i v Jižní Koreji, kde pokračovala předválečná emigrace a od 60. let dokonce došlo k jejímu zvýšení. Od 80. let pozvolna docházelo ke snižování emigrace a od 90. let výrazně stoupla imigrace a emigrace začala ještě strměji klesat. V současnosti již převládá imigrace nad emigrací a odhaduje se, že tento trend se i nadále udrží. Teorie

migračního hrbu pracuje s časovým odstupem mezi ekonomickým rozvojem a migrační reakcí, která se projevila i v případě Jižní Koreje.

Teorie push-pull se odklání od čistě ekonomického chápání mezinárodní migrace a zohledňuje i ostatní faktory. Sama však neposkytuje žádný vzorec chování ani algoritmus, který by zachycoval vztahy mezi migrací a jednotlivými faktory. Z všeobecných teorií je proto na případ Jižní Koreje použitelnější teorie mezinárodních migračních systémů, která tyto vztahy lépe postihuje a klade také důraz na historické a diplomatické vztahy mezi státy. V případě Jižní Koreje tak pomáhá například vysvětlit emigraci Korejců do Spojených států.

Závěr

Tato práce se zabývala vývojem migračních trendů Jižní Koreje na pozadí jejího ekonomického růstu posledních přibližně 50ti let. Představila stěžejní teorie mezinárodní migrace vysvětlující vztah mezi ekonomickým rozvojem a vývojem mezinárodní migrace, stejně jako hlavní migrační trendy Jižní Koreje. Aby bylo možné pochopit kauzální vazby mezi ekonomickou situací a jednotlivými migračními jevy, byla jedna samostatná kapitola věnována ekonomickému boomu Jižní Koreje a jeho společenským a demografickým důsledkům. Vzhledem k tomu, že migrace je jedním z nejdiskutovanějších politických témat současnosti a každý stát má svoji migrační politiku, kterou se snaží ovlivnit migrační toky z a do země, i část této práce se věnovala imigrační politice Jižní Koreje.

Mezinárodní migrace z Jižní Koreje započala již na konci 19. století, kdy korejští zemědělci opouštěli zemi kvůli dlouhodobé neúrodě a hledali lepší životní podmínky v Číně, Rusku a později také v Japonsku. Již tak chudou zemi ještě více poškodila japonská okupace v první polovině 20. století, následné rozdělení země a válečný konflikt v letech 1950-1953. To vedlo k další vlně emigrace, tentokrát především do Spojených států. Ekonomicky se Jižní Korea začala rozvíjet až v 60. letech s nástupem prezidenta Parka. Ekonomický růst Jižní Koreje byl založený na orientaci na exportní odvětví těžkého průmyslu, což z migračního hlediska vedlo v první řadě k odchodu venkovského obyvatelstva do měst. Zároveň však s ekonomickým rozvojem stoupla emigrace do vyspělejších zemí, především do Spojených států. Korejci odcházeli, neboť s růstem jihokorejské ekonomiky si konečně mohli finančně dovolit opustit zemi. Další hnací silou jihokorejské emigrace byla také velká komunita Korejců žijících v zahraničí a spojování rodin. Emigrace do Spojených států zvláště stoupla po změně amerického imigračního zákona, který připustil větší počet přistěhovalců do země. Z demografického a společenského pohledu způsobil ekonomický růst nerovnováhu mezi pohlavími ve venkovských oblastech, postupný pokles porodnosti a sociální stratifikaci jihokorejské společnosti. Kombinace ekonomického růstu, trvající emigrace z Jižní Koreje a nechuti Korejců vykonávat určité práce způsobila v 90. letech markantní nedostatek pracovních sil. Převaha mužské populace ve venkovských regionech

zase vedla k poptávce po ženách, které by se provdaly za opuštěné jihokorejské muže. Jihokorejská vláda byla situací donucena přehodnotit svoji striktní imigrační politiku a liberalizovat příchod cizinců do země. Od té doby se výrazně zvedla imigrace do Jižní Koreje, která až na výjimečné výkyvy narůstala až do současnosti.

Jižní Korea se začala ekonomicky rozvíjet již v 60. letech, od kdy také stoupala emigrace ze země, která začala ustávat až v posledních přibližně 5ti letech. Vliv ekonomického růstu na migraci se projevil až přibližně s 30ti-letým odstupem, kdy se demografické a společenské důsledky ekonomického růstu přenesly do roviny mezinárodní migrace. Celkově tedy v první fázi růstu jihokorejské ekonomiky vzrostla emigrace ze země. Až od 80. let se začalo mírným tempem migrační saldo vyrovnávat a od 90. let, kdy ve větší míře začala imigrace do Jižní Koreje, se začalo prudce blížit nule. V posledních letech již imigrace převýšila emigraci.

Z migračního vývoje Jižní Koreje je tedy patrné, že v tomto případě nebyla imigrace, resp. emigrace přímo úměrná ekonomickému růstu. Vliv ekonomického vývoje na migrační trendy Jižní Koreje nebyl přímočarý. Skrze další demografické a společenské aspekty však ekonomický růst ovlivnil migrační trendy Jižní Koreje.

Většina ekonomických teorií mezinárodní migrace nebyla schopná popsat a vysvětlit korelaci mezi ekonomickým růstem a mezinárodní migrací, neboť vidí přímou souvislost mezi nárůstem imigrace a ekonomickým rozvojem. V případě Jižní Koreje však nejprve došlo k nárůstu emigrace a až se zpožděním desítek let k relativnímu nárůstu imigrace. Zároveň změna v migračních trendech není přímým důsledkem ekonomického boomu, ale také jeho mimoekonomických projevů. **Hypotéza 1, tedy že mezinárodní migrace je přímo úměrná ekonomickému růstu ve smyslu, že s ekonomickým rozvojem klesá emigrace a stoupá imigrace, se nepotvrdila.** V Jižní Koreji nejdříve stoupala emigrace a až později byla emigrace nahrazována imigrací. Případ Jižní Koreje tedy nejlépe koresponduje s teorií migračního hrbu, která nastiňuje takovýto vývoj migračního přerodu.

Změny, které nastaly v migračních trendech Jižní Koreje, pramení přímo z ekonomického rozvoje (nárůst emigrace způsobený finanční dostupností alternativy opustit zemi) a také nepřímo z demografických a společenských jevů

prvotně zapříčiněných ekonomickým rozvojem (nedostatek žen na venkově vedoucí ke sňatkové migraci). Kromě faktorů spjatých s ekonomickým rozvojem však trendy mezinárodní migrace ovlivňují i další nezávislé aspekty. Emigrace Korejců do Spojených států má bezpochyby své historické kořeny v korejské válce a angažovanosti USA v Jižní Koreji a také v rodinných vazbách, kdy většina Korejců odcházela, aby v cílové zemi žili se svými příbuznými. **Hypotéza 2, tedy že ekonomický rozvoj ovlivňuje migrační toky přímo i nepřímo skrze společenské, kulturní a demografické změny, které s sebou nese, se potvrdila.**

Po celé blíže sledované období, tedy od 60. let, narůstal v Jižní Koreji objem imigrace i emigrace, a to přestože jihokorejská vláda zastávala striktní přistěhovaleckou politiku usilující o zachování etnické homogenity společnosti a minimalizaci imigrace. Tento vývoj reflektuje celosvětový trend nárůstu mezinárodní migrace a globalizace. V 90. letech však došlo ke zlomu a Jižní Korea pod vlivem tehdejší situace liberalizovala svoji imigrační politiku. Imigrace do země poté výrazně stoupla a imigranti se dostávali do země legální cestou. Není tedy možné tvrdit, že imigrační politika má pouze zanedbatelný vliv na migrační toky země a zároveň není ani možné tvrdit, že imigrační politika migrační toky plně kontroluje. Liberálnější imigrační politika vede k usnadnění přístupu migrantů do země a snížení ilegálního přistěhovalectví, avšak striktní imigrační politika není schopná v požadované míře imigraci zabránit. Lze tedy konstatovat, že **hypotéza 3, tedy že vládní imigrační a integrační politika má pouze malý vliv na příliv imigrantů do země, se potvrdila pouze částečně.** Stejný závěr je možné vyvodit také z případu Spojených států, které dlouhodobě čelily přílivu imigrantů, ale až novelizace imigračního zákona vedla k prudkému nárůstu přistěhovalectví, mimo jiné také z Jižní Koreje.

Práce si kladla za cíl postihnout vývoj migračních trendů v Jižní Koreji v kontextu jejího ekonomického boomu. Na tomto základě autorka zhodnotila vliv ekonomického růstu na migrační trendy a analyzovala aplikovatelnost vybraných teorií mezinárodní migrace. Vzhledem k tomu, že práce směřovala k vyjádření korelace mezi ekonomickým rozvojem a migračními toky, věnovala se některým dílčím aspektům migračních trendů Jižní Koreje pouze okrajově a se zaměřením

pouze na cíl této práce. Některé aspekty zapojení Jižní Koreje do mezinárodní migrace, stejně jako společenské, demografické a kulturní fenomény nabízejí prostor pro budoucí podrobnější zpracování.

Příloha 1 – Pojem a vývoj mezinárodní migrace

Definice migrace

Migrace je obecně definována jako „pohyb jednotlivce nebo skupiny lidí přes hranice státu nebo v rámci jednoho státu. Zahrnuje jakýkoliv pohyb obyvatel bez ohledu na délku, vzdálenost a příčiny, včetně pohybu uprchlíků, vysídlených osob, ekonomických migrantů a osob migrujících z jiných důvodů, včetně sjednocování rodin“ (Key Migration Figures, IOM, 2012). Mezinárodní migrace potom představuje tu část migrace, která probíhá přes hranice států. OSN doplňuje tuto definici tím, že za migranta považuje osobu, která pobývá v cizí zemi déle než po dobu jednoho roku, a to bez ohledu na příčiny a na to, zda se jedná o migraci dobrovolnou nebo nedobrovolnou. (Key Migration Figures, IOM, 2012) Mezinárodní migraci lze dále dělit podle různých kritérií - podle směru migračního proudu na emigraci a imigraci nebo například podle destinace na migraci interkontinentální a v rámci jednoho světadílu.

Douglas S. Massey považuje za důležité rozdělení migrantů na ty, kteří se stěhují dobrovolně a ty, kteří se stěhují nedobrovolně. Druhou rovinu vidí v tom, zda se jedná o kvalifikované nebo nekvalifikované pracovníky, což se ukáže jako zásadní dělení právě v případě Jižní Koreje. Mezi nedobrovolně se stěhující nekvalifikované pracovníky řadí uprchlíky, kteří utíkají obvykle do sousedních států. Jako nedobrovolné, ale kvalifikované migranty klasifikuje žadatele o azyl. Dobrovolně migrující, ale málo kvalifikovaní jsou pracovní migranti, kteří se přesouvají za lepšími pracovními příležitostmi obvykle do vyspělejších zemí. Uprchlíci tvoří pouhých 10 % všech migrantů na světě a většina z nich se nachází v rozvojových zemích - zejména v Africe. 90 % ze zbylých migrantů představují pracovní migranti stěhující se z ekonomických důvodů. (Demeny, McNicoll, 2003: 550)

Zkoumání vnitrostátní migrace v Jižní Koreji by vydalo na samostatné zpracování, proto se v této práci autorka omezí jen na migraci mezinárodní. Většinu migračních toků Jižní Koreje tvoří migrace dobrovolná, proto bude migrace nedobrovolná zmíněna jen okrajově.

Mezinárodní migrace v historickém kontextu

Mezinárodní migrace není nový fenomén a provází světové dějiny již po několik staletí. Vývoj mezinárodní migrace je možné rozdělit do následujících základních období.

Během koloniální éry 1500 – 1800 byla dominantním migračním tokem emigrace z Evropy do tehdejších kolonií. Během těchto 300 let Evropané osídlili Ameriku, části Afriky a Asie. Evropané, kteří v té době migrovali, byli obvykle zemědělci, řemeslníci nebo podnikatelé na plantážích.

Další vlna migrace nastala s průmyslovou revolucí, kdy během let 1800 – 1929 opustilo Evropu 48 milionů lidí, kteří chtěli začít nový život v bývalých koloniích, především ve Spojených státech, Kanadě, Argentině, Austrálii a na Novém Zélandu. Nejvíce jich přitom pocházelo z Velké Británie, Itálie, Norska, Portugalska, Španělska a Švédska. Vlna masové emigrace se zvedla v souvislosti s vypuknutím první světové války a ustala až s nástupem hospodářské krize 30. let. Tento útlum mezinárodní migrace trval až zhruba do 60. let.

Poté nastalo období tzv. postindustriální migrace, které představovalo opravdový zvrat v dosavadních trendech mezinárodní migrace. Mezinárodní migrace se stala světovým fenoménem a z dříve emigrační Evropy se stala lákavá destinace pro migranty z rozvojových zemí.[16] Obecně se také diverzifikovaly cílové země, kdy od 60. let migranti směřovali prakticky do všech vyspělých zemí světa, včetně bohatých zemí Perského zálivu a tzv. asijských tygrů. (Demeny, McNicoll, 2003: 548-549)

Migrační zvrat Jižní Koreje lze tedy zařadit do období postindustriální migrace, která je úzce spjatá s narůstající globalizací a zapojováním Jižní Koreje do světové ekonomiky. Poslední etapa je ze všech uvedených bezpochyby nejdynamičtější a v jejím rámci dochází k nejvýraznějším změnám a zapojení velkého počtu států.

[16] Do roku 1930 85 % migrantů pocházelo z Evropy a od roku 1960 85 % pocházelo z latinské Ameriky, Karibiku, Asie a Afriky. (Demeny, McNicoll, 2003: 549)

Tyto trendy jsou patrné i v případě Jižní Koreje, která čelí nejrůznějším typům imigrace, ale i emigrace.

Příloha 2 – Přehled migračních toků Jižní Koreje v letech 1960 - 2009

Rok	Imigrace Korejci	Imigrace Cizinci	Imigrace celkem	Emigrace Korejci	Emigrace Cizinci	Emigrace celkem	Migrační saldo Korejci	Migrační saldo cizinci	Migrační saldo celkem
1960	9727	8675	18402	7856	7726	15582	1871	949	2820
1961	8605	9389	17994	11245	9601	20846	-2640	-212	-2852
1962	9944	12819	22763	12682	13252	25934	-2738	-433	-3171
1963	12677	16729	29406	16012	18515	34527	-3335	-1786	-5121
1964	21344	15349	36693	26964	17847	44811	-5620	-2498	-8118
1965	20332	24746	45078	28088	22434	50522	-7756	2312	-5444
1965	**82629**	**87707**	**170336**	**102847**	**89375**	**192222**	**-20218**	**-1668**	**-21886**
1966	30438	55911	86349	47586	48898	96484	-17148	7013	-10135
1967	42717	70519	113236	53578	62754	116332	-10861	7765	-3096
1968	56274	78281	134555	67281	73158	140439	-11007	5123	-5884
1969	63462	93493	156955	72311	88028	160339	-8849	5465	-3384
1970	92109	116099	208208	106921	113724	220645	-14812	2375	-12437
1970	**285000**	**414303**	**699303**	**347677**	**386562**	**734239**	**-62677**	**27741**	**-34936**
1971	99345	164654	263999	121691	168863	290554	-22346	-4209	-26555
1972	107275	289125	396400	136782	289750	426532	-29507	-625	-30132
1973	133996	554115	688111	171825	559949	731774	-37829	-5834	-43663
1974	155569	441557	597126	199532	445965	645497	-43963	-4408	-48371
1975	166020	464507	630527	212233	467332	679565	-46213	-2825	-49038
1975	**662205**	**1913958**	**2576163**	**842063**	**1931859**	**2773922**	**-179858**	**-17901**	**-197759**
1976	197549	658467	856016	260181	665285	925466	-62632	-6818	-69450

1977	241085	760470	1001555	315020	759536	1074556	-73935	934	-73001
1978	318527	950085	1268612	387889	868063	1255952	-69362	82022	12660
1979	386377	985810	1372187	438449	986927	1425376	-52072	-1117	-53189
1980	421127	827258	1248385	496240	827425	1323665	-75113	-167	-75280
1980	**1564665**	**4182090**	**5746755**	**1897779**	**4107236**	**6005015**	**-333114**	**74854**	**-258260**
1981	506824	939955	1446779	596448	940976	1537424	-89624	-1021	-90645
1982	605361	980317	1585678	665773	978414	1644187	-60412	1903	-58509
1983	625893	1031394	1657287	656652	1037283	1693935	-30759	-5889	-36648
1984	647106	1132632	1779738	663106	1134615	1797721	-16000	-1983	-17983
1985	642171	1267872	1910043	660864	1263336	1924200	-18693	4536	-14157
1985	**3027355**	**5352170**	**8379525**	**3242843**	**5354624**	**8597467**	**-215488**	**-2454**	**-217942**
1986	637887	1472811	2110698	654159	1469560	2123719	-16272	3251	-13021
1987	706798	1648535	2355333	749919	1648670	2398589	-43121	-135	-43256
1988	957122	1911270	2868392	1005320	1908156	2913476	-48198	3114	-45084
1989	1472789	2187246	3660035	1529048	2183740	3712788	-56259	3506	-52753
1990	1829007	2349693	4178700	1882400	2351900	4234300	-53393	-2207	-55600
1990	**5603603**	**9569555**	**15173158**	**5820846**	**9562026**	**15382872**	**-217243**	**7529**	**-209714**
1991	2122095	2492824	4614919	2165725	2450847	4616572	-43630	41977	-1653
1992	2318573	2498823	4817396	2353889	2499010	4852899	-35316	-187	-35503
1993	2696655	2568494	5265149	2741500	2582649	5324149	-44845	-14155	-59000
1994	3421851	2775473	6197324	3478199	2743435	6221634	-56348	32038	-24310
1995	4083986	2923642	7007628	4155799	2879797	7035596	-71813	43845	-27968
1995	**14643160**	**13259256**	**27902416**	**14895112**	**13155738**	**28050850**	**-251952**	**103518**	**-148434**

1996	4902155	2880332	7782487	4960735	2808610	7769345	-58580	71722	13142
1997	4865931	3088889	7954820	4858135	3045444	7903579	7796	43445	51241
1998	2963308	3506154	6469462	3026715	3549981	6576696	-63407	-43827	-107234
1999	4191134	3920909	8112043	4268102	3853998	8122100	-76968	66911	-10057
2000	5011292	4370596	9381888	5115359	4253700	9369059	-104067	116896	12829
2000	**21933820**	**17766880**	**39700700**	**22229046**	**17511733**	**39740779**	**-295226**	**255147**	**-40079**
2001	5592711	4275696	9868407	5696313	4205234	9901547	-103602	70462	-33140
2002	6621475	4392725	11014200	6693029	4325509	11018538	-71554	67216	-4338
2003	6566323	3849950	10416273	6643337	3826377	10469714	-77014	23573	-53441
2004	8214672	4929517	13144189	8322632	4877109	13199741	-107960	52408	-55552
2005	9396083	5179848	14575931	9500982	5180262	14681244	-104899	-414	-105313
2005	**36391264**	**22627736**	**59019000**	**36856293**	**22414491**	**59270784**	**-465029**	**213245**	**-251784**
2006	10752918	5321593	16074511	10894756	5185816	16080572	-141838	135777	-6061
2007	12494039	5491128	17985167	12590606	5342575	17933181	-96567	148553	51986
2008	11316190	5897515	17213705	11292385	5820493	17112878	23805	77022	100827
2009	8769460	6942183	15711643	8806670	6913173	15719843	-37210	29010	-8200
2009	**43332607**	**23652419**	**66985026**	**43584417**	**23262057**	**66846474**	**-251810**	**390362**	**138552**

(Zdroj: Korea Service Immigration Office Ministry of Justice, 2009 – vlastní úprava tabulky s. 28-29)

Seznam schémat a tabulek

Schéma 1: Časový aspekt vlivu ekonomického rozvoje na migraci 18
Schéma 2: Vliv rozvoje na mezinárodní migraci 18
Schéma 3: Push-pull faktory a překážky migrace 20
Schéma 4: Jennisenův model faktorů mezinárodní migrace 21
Schéma 7: Vývoj HDP per capita v letech 1960 – 2010 27
Schéma 8: Vývoj urbanizace a poměru pohlaví při narození v letech 1960-2008 29
Schéma 9: Vývoj očekávané délky života v Jižní Koreje 30
Schéma 10: Počet Korejců přicházejících do USA v letech 1978-2000 (za rok) 42
Schéma 11: Počet emigrantů z Koreje: 43
Schéma 12: Migrační saldo – cizí státní příslušníci 64
Schéma 13: Migrační saldo - Korejci 65
Schéma 14: Celkové migrační saldo 66

Tabulka 1: Míra porodnosti v mezinárodním srovnání 31
Tabulka 2: Stárnutí populace v mezinárodním srovnání 32
Tabulka 3: Počet zahraničních Korejců a jejich místo pobytu v roce 2008 34
Tabulka 4: Počet Korejců připuštěných do USA z titulu sňatku v letech 1950 – 2003 38
Tabulka 5: Počet vnitrostátních a mezinárodních adopcí z Jižní Koreje 40
Tabulka 6: Počet mezinárodních adopcí z Jižní Koreje podle zemí v letech 2007 – 2010 40
Tabulka 7: Počet Korejců žijících v USA 42
Tabulka 8: Počet cizinců pobývajících v Jižní Koreji podle státní příslušnosti 46
Tabulka 9: Počet mezinárodních sňatků v letech 1990 - 2009 48
Tabulka 10: Počet uprchlíků z KLDR do Jižní Koreje 52

Bibliografie

Monografie

[1] AKAHA, Tsuneo – VASSILIEVA, Anna. Crossing National Borders: Human Migration Issues in Northeast Asia. Tokyo: United Nations University Press, 2005. ISBN 92-808-1117-7.

[2] BARŠOVÁ, Andrea – BARŠA, Pavel. Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, ISBN 80-210-3875-6.

[3] BERGSTEN, Fred – CHOI, Inbom. Korean diaspora in the world economy. Washington, DC: Institute for International Economics, 2003. ISBN 08-813-2358-6.

[4] BOYLE, Paul – HALFACREE, Keith – ROBINSON, Vaughan. Exploring contemporary migration. Harlow: Longman, 1998, ISBN 05-822-5161-3.

[5] CASTLES, Stephen – MILLER, Mark. The age of migration: international population movements in the modern world. Basingstoke: Macmillan Press, 1998, ISBN 03-337-3245-6.

[6] DEMENY, Paul George – MCNICOLL, Geoffrey. Encyclopedia of population. New York: Macmillan Reference USA, 2003, ISBN 00286567922.

[7] ECKERT, Carter J. *Dějiny Koreje*. Překlad Marta Bušková, Štěpánka Horáková, Miriam Löwensteinová. Praha: Lidové noviny, 2001, 387 s. Dějiny států. ISBN 80-710-6411-4.

[8] FRANK, Charles Raphael – KIM, Kwang Suk – WESTPHAL, Larry. *South Korea*. National Bureau of Economic Research: Columbia University Press, 1975, ISBN 08-701-4507-X.

[9] HANSON, Gordon. International Migration and the Developing World. In: RODRIK, Dani – ROSENZWEIG, Mark. Handbook of Development Economics: Volume 5. The Netherlands: North Holland, 2010. p. 4363-4414. ISBN 978-0-444-52944-2.

[10] MARTIN, Philip – TAYLOR, Edward. The Anatomy of a Migration Hump. In: O'CONNOR, David – FARSAKH, Leila. Development strategy, employment and migration: country experiences. Washington, D.C.: OECD Publications and Information Center, 1996. ISBN 92-64-14790-X.

[11] MASSEY, Douglas S. Worlds in motion: understanding international migration at the end of the millennium. New York: Clarendon Press, 2005, ISBN 01-992-8276-5.

[12] MIN, Pyong Gap. *Asian Americans: contemporary trends and issues*. Thousand Oaks, Calif.: Pine Forge Press, 2006, ISBN 14-129-0556-7.

[13] REPETTO, Robert C. *Economic development, population policy, and demographic transition in the Republic of Korea*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981, ISBN 06-742-3311-5.

[14] WALLERSTEIN, Immanuel Maurice. The modern world-system. Berkeley: University of California Press, 2011, ISBN 0-520-26757-5.

[15] YAMANAKA, Keiko – PIPER, Nicola. Feminized Migration in East and Southeast Asia: Policies, Actions and Empowerment. Geneva, Switzerland: UNRISD, 2005. ISBN 92-9085-064-7.

[16] YANG, Wen-Shan – LU, Melody Chia-Wen. Asian Cross-Border Marriage Migration: Demographic Patterns and Social Issues. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010. ISBN 978-90-485-0639-2.

Odborné články a studie

[17] ALONSO, William. Review of Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies by Michael Piore, Population and Development Review, Vol. 7, No. 3, 1981, p. 527-529.

[18] BITZAN, Catherine. Our Most Precious Resource: How South Korea is Poised to Change the Landscape of International Adoption. *Minnesota Journal of International Law* [online]. 2008, Vol. 17, No. 121 [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://www.law.umn.edu/uploads/c_/O0/c_O0JOEpokHzSzL49hhbcA/Bitzan-Final-Online-PDF-04.07.09.pdf

[19] BREUKER, Remco. Korea's Forgotten War: Appropriating and Subverting the Vietnam War in Korean Popular Imaginings. *Korean Histories*. 2009. Dostupné z: http://www.koreanhistories.org/files/KH1_1%20Breuker-Korea's%20Forgotten%20War.pdf

[20] CASTLES, Stephen a Alastair DAVIDSON. Citizenship and migration: globalization and the politics of belonging. New York: Routledge, 2000, xiii, 258 p. ISBN 04-159-2713-7.

[21] COLEMAN, David. Europe's Demographic Future: Determinants, Dimensions, and Challenges. *Population and Development Review*. 2006, Vol. 32.

[22] CHO, Namhoon – LEE, Samsik. Population and Development in Korea: Focus on the ICPD Programme of Action. Seoul, Korea: Korea Institute for Health and Social Affairs, 1999. ISBN 89-818-7188-4.

[23] DRBOHLAV, Dušan – UHEREK, Zdeněk. Reflexe migračních teorií. Geografie - Sborník České geografické společnosti. 2007, roč. 112, č. 2, s. 125-141.

[24] *Education at a Glance 2012: Oecd Indicators*. OECD, 2012. ISBN 978-92-64-17715-4. Dostupné z: http://www.oecd.org/edu/EAG%202012_e-book_EN_200912.pdf

[25] ETZO, Ivan. UNIVERSITY OF CAGLIARI. International migration: a review of the literature [MPRA Paper No. 8783]. 2008.

[26] HAAS, Hein. INTERNATIONAL MIGRATION INSTITUTE, University of Oxford. Migration and development: University of Oxford [Working papers]. 2008.

[27] HASEEN, Fariha – PUNPUING, Sureeporn. Impact of Ageing on Migration in Asia. In: *Panorama: insights into Southeast Asian and European affairs*. Singapore: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2010, s. 15-35. ISSN 0119-5204.

[28] INTERNATIONAL CRISIS GROUP. Strangers at Home: North Koreans in the South [Asia Report N°208]. 2011 [cit. 21.10.2012]. Dostupné z: http://www.nkeconwatch.com/nk-uploads/ICG-DPRK-defectors-2011-7-14.pdf

[29] INTERNATIONAL UNION FOR THE SCIENTIFIC STUDY OF POPULATION. Global Perspectives on Marriage and International Migration: IUSSP Scientific Panel on the Process and Dynamics of Cross-Border Marriage. Seoul, October 2011.

[30] JENNISSEN, Roel. Economic Determinants of Net International Migration in Western Europe. European Journal of Population. 2003, No. 19, p. 171-198.

[31] JENNISSEN, Roel. Macro-economic determinants of international migration in Europe. Amsterdam, 2004. ISBN 90-3169-022-3. Dissertation thesis. Rijksuniversiteit Groningen.

[32] JENNISSEN, Roel. Causality Chains in the International Migration Systems Approach. Population Research and Policy Review. 2007, Vol. 26, No. 4, p. 411-436.

[33] KEELY, Charles. Effects of the Immigration Act of 1965 on Selected Population Characteristics of Immigrants to the United States. Demography. 1971, Vol. 8, No. 2, p. 157-169.

[34] KIM, Andrew Eungi. Demography, Migration and Multiculturalism in South Korea. The Asia-Pacific Journal: Japan Focus [online]. 2009, Vol. 6, No. 2 [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: http://www.japanfocus.org/-andrew_eungi-kim/3035

[35] KIM, Andrew Eungi. The Origin of Ethnic Diversity in South Korea: Issues and Implications. OMNES: The Journal of MIgration & Society. 2010a, Vol. 1, No. 1.

[36] KIM, Andrew Eungi. Problems and Implications of Korea's Ageing Population. In: *Panorama: insights into Southeast Asian and European affairs*. Singapore: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2010b, s. 157-172. ISSN 0119-5204.

[37] KIM, Andrew Eungi. *Korean Multiculturalism: The Genealogy of the Concept, Shifting Meanings, Issues and Implications*. 2010c.

[38] KIM, Hyuk-Rae – SONG, Bok. Modern Korean Society: Its Development and Prospect. Berkeley: Institute of East Asian Studies, University of California, 2007. ISBN 978-1-55729-086-1.

[39] KIM, Ik Ki. Demographic Transition and Population Aging in Korea. Korea Journal of Population and Development. 1996, Vol. 25, No. 1.

[40] KIM, Kyong Ju. The Development of Modern South Korea: State formation, capitalist development and national identity. London, New York: Routledge, 2006. ISBN 978-0-415-32192-1.

[41] KIM, Yong Chan. Migration System Establishment and Korean Immigration Association Development in Germany and the United Kingdom. Glasgow, 2006. PhD thesis. University of Glasgow.

[42] KIM, Young-Chul. KOREAN EDUCATIONAL POLICY RESEARCH INSTITUTE. *Korean Student Mobility in Global Context*. 2008. Dostupné z: http://www.apec.org.au/docs/08_ASCconf/015_Young-Chul_ppt.pdf

[43] KWON, Tai-Hwan. International Migration of Koreans and the Korean Community in China. Korea Journal of Population and Development. 1997, Vol. 26, No. 1.

[44] KWON, Tai-Hwan a Hee Jun KWANG. Rural-urban migration and the social mobility of individuals in the Republic of Korea: An Analysis of Life History Data. *Korea Journal of Population and Development*. 1990, roč. 19, č. 2, s.

[45] LEE, Aruna. New Immigration Strategy: Koreans Send Children to America for Adoption. *New America Media: Expanding the News Lens Through Ethnic Media* [online]. 2006 [cit. 2012-11-17]. Dostupné z: http://news.newamericamedia.org/news/view_article.html?article_id=6360dffe15ef254002cf57c037c402de

[46] LEE, Byoungha. Incorporating Foreigners in Korea: The Politics of Differentiated Membership. OMNES: The Journal of Multicultural Society. 2010, Vol. 1, No. 2, p. 35-64.

[47] LEE, Everett. Theory of Migration. Demography. 1966, Vol. 3, No. 1, p. 47-57.

[48] LEE, Jong-Wha. UNDP. *Economic Growth and Human Development in the Republic of Korea, 1945-1992* [Occasional paper 24]. 1997 [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1997/papers/jong-wha_lee.pdf

[49] LIU, Hong. The Sino-South Korean Normalisation: A Triangular Explanation. *Asian Survey*. 1993, Vol. 33, No. 11, p. 1083-1094.

[50] LUCAS, Robert Emerson. International Migration and Economic Development: Lessons from Low-Income Countries. Northhampton, MA: Edward Elgar Pub., 2005. ISBN 978-184-8440-333.

[51] MASSEY, Douglas, Joaquin ARANGO, Graeme HUGO, KOUAOUCI, Adela PELLEGRINO a Edward TAYLOR. Theories of Internatinal Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review [online]. 1993, Vol. 19, No. 3, p. 431-466 [cit. 2012-10-09]. Dostupné z: http://cis.uchicago.edu/outreach/summerinstitute/2011/documents/sti2011-parks-theories_of_international_migration.pdf

[52] MIN, Pyong Gap. *Koreans' Immigration to the U.S.: History and Contemporary Trends*. Queens college, 2011.

[53] OECD. SOPEMI Country Notes 2009: Korea. 2009.

[54] PARK, Young-bum. South Korea: Balancing Labor Demand with Strict Controls. Migration information source [online]. 2004 [cit. 2012-10-21]. ISSN 1946-4037. Dostupné z: http://www.migrationinformation.org/Profiles/print.cfm?ID=272

[55] PROCHÁZKOVÁ ILINITCHI, Cristina. Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik. Acta Oeconomica Pragensia. 2010, č. 6.

[56] SAKONG, Il – KOH, Youngsun. The Korean Economy: Six Decades of Growth and Development. Seoul, Korea: Korea Development Institute, 2010. ISBN 978-898-0634-576.

[57] SEOL, Dong-Hoon. Women Marriage Immigrants in Korea: Immigration Process and Adaptation. Asia-Pacific Forum, 2010, No. 33, p. 32-59.

[58] Situation report on international migration in East and South-East Asia. Bangkok, Thailand: International Organization for Migration, Regional Office for Southeast Asia, 2008. ISBN 978-929-0684-558.

[59] STARK, Oded. UNIVERSITY OF VIENNA. Tales of Migration without Wage Differentials: Individual, Family, and Community Contexts. 2003.

[60] STARK, Oded a David LEVHARI. On Migration and Risk in LDCs. Economic Development and Cultural Change. 1982, roč. 31, č. 1, s. 191-196.

[61] TERRAZAS, Aaron. Korean Immigrants in the United States. Migration information source [online]. 2009 [cit. 2012-10-28]. ISSN 1946-4037. Dostupné z: http://www.migrationinformation.org/usfocus/display.cfm?ID=716

[62] TOBLER, Waldo. UNIVERSITY OF CALIFORNIA. Migration: Ravenstein, Thornwaite and Beyond. Santa Barbara, 1989 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: http://blog.lib.umn.edu/globerem/main/Tobler.pdf

[63] TODARO, Michael. A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. The American Economic Review. 1969, Vol. 59, No. 1, p. 138-148.

[64] UNITED NATIONS, Department of Economic and Social Affairs. International Migration Report 2002. New York, 2002.

[65] UNITED NATIONS, Department of Economic and Social Affairs. International Migration Report 2009: A Global Assessment. New York, 2009.

[66] UNITED STATES COMMITTEE FOR REFUGEES AND IMMIGRANTS. U.S. Committee for Refugees World Refugee Survey 2004 - South Korea. 2004 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: http://www.unhcr.org/refworld/country,,USCRI,,KOR,4562d8cf2,40b459478,0.html

[67] YANG, Seungmi. Understanding the Rapid Increase in Life Expectancy in South Korea. *American Journal of Public Health*. 2010, Vol. 100, No. 5, p. 896-903.

[68] YOON, In-Jin. Understanding the Korean Diaspora from Comparative Perspectives. Asia Culture Forum. 2006 [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: http://www.cct.go.kr/data/acf2006/multi/multi_0201_In-Jin%20Yoon.pdf

[69] ZELINSKY, Wilbur. The Hypothesis of the Mobiliy Transition. Geographical Review. 1971, Vol. 61, No. 2, p. 219-249.

Legislativní dokumenty

[70] Republic of Korea. Act on the Immigration and Legal Status of Overseas Koreans. 2001 [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: http://www.unhcr.org/refworld/type,LEGISLATION,,KOR,3f48fe2b4,0.html

[71] Republic of Korea. The Constitution of the Republic of Korea, as amended [cit. 2012-11-17]. Dostupné z: http://english.ccourt.go.kr/home/att_file/download/Constitution_of_the_Republic_of_Korea.pdf

Internetové zdroje

[72] Data & Statistics. Ministry of Unification [online]. 2011 [cit. 2012-10-22]. Dostupné z: http://eng.unikorea.go.kr/CmsWeb/viewPage.req?idx=PG0000000541

[73] Expert discussion on the Hague Convention on Intercountry Adoption held. In: *Ministry of Health and Welfare* [online]. 2011 [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: http://english.mw.go.kr/front_eng/al/sal0201vw.jsp?PAR_MENU_ID=1002&MENU_ID=100203&page=7&CONT_SEQ=260611&SEARCHKEY=&SEARCHVALUE=

[74] Facts & Figures. International Organization for Migration: Migration for the Benefit of All [online]. 2012 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/facts-and-figures/lang/en

[75] *Federal Reserve Bank of St. Louis* [online]. 2011 [cit. 2012-11-24]. Dostupné z: http://www.stlouisfed.org

[76] *Gapminder* [online]. 2008 [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: www.gapminder.org

[77] Key Migration Terms, International Organization for Migration: Migration for the Benefit of All [online]. 2012 [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/key-migration-terms-1.html#Migration

[78] KIM, Eun-jung. Number of naturalized Korean citizens passes 100,000. *Yonhap News* [online]. 2011 [cit. 2012-11-23]. Dostupné z: http://english.yonhapnews.co.kr/national/2011/01/24/80/0302000000AEN20110124006000315F.HTML

[79] Korea to Become Most Aged Society in OECD in 2050. *The Korea Times* [online]. 2009 [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://www.koreatimes.co.kr/www/news/biz/2010/05/123_48264.html

[80] KWON, Tai-Hwan. Population Change and Development in Korea. In: *Asia Society* [online]. [cit. 2012-11-03]. Dostupné z: http://asiasociety.org/countries/population-change-and-development-korea

[81] Number of S. Korean emigrants drops. The Korea Herald [online]. 2010 [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: http://nwww.koreaherald.com/view.php?ud=20101017000301